

mass - media

Decembrie 2015

În Moldova

Horizont la nivel internațional

Elaborarea interațională

Remarcabil
din R. Moldova a de
pând cu aprilie 2003,
de "consolidare a si
protecție a martorilor
de trafic de ființe um
scopurile urmărite, OS
neapără în

Cine se opune digitalizării televiziunii în Republica Moldova?

Dacă Republica Moldova și-ar fi respectat angajamentele, asumate de rând cu alte 103 țări prin Acordul semnat în cadrul Conferinței Regionale de Radiocomunicații de la Geneva în 2006 (ratificat prin Legea nr.69-XVI din 27 martie 2008), începând cu 17 iunie 2015 transmisiunile analogice convenționale urmau să fie sistate, trecându-se la emisia în format digital. În realitate, deși despre așa-numita "digitalizare" se vorbește de ani de zile, statul nu a întreprins aproape nimic în acest domeniu. La mai bine de două săptămâni de la expirarea termenului limită, pe 2 iulie 2015, parlamentul moldovean a adoptat abia în primă lectură proiectul de modificare a Codului audiovizualului, care stabilește etapele de trecere de la televiziunea analogică la cea digitală. Cu alte cuvinte, data care pentru alte state reprezenta deadline -ul, pe noi ne-a prins nepregătiți nici măcar pentru start. Chiar și așa, din acel proiect am aflat doar că, atunci când va fi pus în funcțiune primul multiplex național, care acum este (cică) în probe, Consiliul Coordonator al Audiovizualului va începe să distribuie în bază de concurs licențe de emisie în cadrul acestuia. Criteriile care vor sta la baza selectării radiodifuzorilor pentru includere în pachetele rețelelor de televiziune digitală nu sunt specificate, fapt care a trezit nemulțumiri în rândul opoziției parlamentare. Mai mulți deputați și-au exprimat îngrijorarea față de faptul că ambiguitatea legii va crea condiții pentru monopolizarea pieței mediatică.

Ce câștigăm? Ce avem de pierdut?

Despre avantajele digitalizării am auzit cu toții, principalul fiind accesul la un număr mult mai mare de posturi TV, cu o calitate superioară a imaginii și a sunetului. La modul practic asta înseamnă pentru consumator posibilitatea informării din mai multe surse, iar pentru radiodifuzori – șansa de a-și lărgi acoperirea și de a lupta pentru audiență în condițiile unei concurențe corecte.

Dintre riscuri, cel mai vehiculat este cel al imposibilității recepționării semnalului digital de către deținătorii de televizoare mai vechi, fără receptor DVB-T incorporat și necesitatea achiziționării de set top boxuri pentru aceștia. Cercetările ne arată că șapte din zece gospodării din Republica Moldova primesc semnalul TV prin antenă, dar nu a fost realizat niciun studiu, care să ne spună câți dintre moldoveni mai au în 2015 televizoare Alfa sau Rubin, pentru care le-ar fi necesar un tuner adițional. Din acest motiv, costurile eventualei subvenționări de către stat a accesului la televiziune pentru categoriile defavorizate sunt imposibil de estimat. Oricum, deși nu ne-am încadrat în termenii asumați pentru realizarea reformei, oficialii

moldoveni au declarat deja că va exista o perioadă de tranziție de 2-3 ani, timp în care pe teritoriul Republicii Moldova va putea fi recepționat atât semnalul analogic, cât și cel digital.

Cine-i vinovat?

De ce la nouă ani după semnarea Acordului regional privind planificarea serviciului de radiodifuziune digitală terestră avem mai multe întrebări decât răspunsuri? Cine se opune și pune bețe în roate procesului de digitalizare?

Primii interesați ca trecerea la televiziunea digitală să se întâmple cât mai târziu (dar cel mai bine – niciodată) sunt deținătorii actualelor licențe de emisie terestre. Pentru ei, digitalizarea ar însemna anularea avantajului acoperirii naționale, asigurat de frecvențele analogice pe care le dețin sau controlează. Apariția multiplexelor îi va pune în condiții egale cu televiziunile, care acum le sunt accesibile doar abonaților rețelelor de cablu sau deținătorilor de antene satelit. Actualii difuzori cu acoperire națională ar pierde astfel poziția de lideri (iar în unele cazuri – chiar de monopolști) pe piață, dar și investițiile enorme, făcute în rețeaua de emițătoare și alte echipamente analogice. Nu este pentru nimeni un secret că cele mai mari televiziuni din Republica Moldova sunt controlate de politicieni influenți, iar asta explică în mare parte mersul lent al tranziției. În condițiile în care membrii CCA sunt și ei numiți pe criterii politice, în lipsa unor criterii clare, stabilite prin lege, de eligibilitate a posturilor pentru includerea în multiplex, nu este greu să ne imaginăm că selecția va fi făcută după principiul "la vremuri noi – tot cu noi", adică deținătorii actualelor licențe terestre nu vor întâmpina obstacole în a se regăsi pe primele poziții în rețelele digitale. Doar că, obișnuiți de ani de zile să joace după propriile reguli, aceștia nu sunt deloc dispuși să le facă loc în clubul lor închis unor noi jucători, cu care ar trebui să se bată de la egal la egal pentru audiențe și implicit – pentru bugete.

Pentru operatorii rețelelor de cablu și furnizorii de servicii IPTV digitalizarea reprezintă un pericol mai mic. Numărul de posturi care pot fi difuzate prin intermediul unui multiplex este limitat, constituind un "strict necesar". Este puțin probabil să se găsească foarte mulți oameni, care să renunțe la grila cu zeci de posturi (inclusiv – străine) a cabliștilor, cu care s-au obișnuit de ani de zile, pentru a economisi 50 de lei pe lună. Însă odată ce un număr mare de posturi autohtone îi vor fi disponibile telespectatorului din orice colț al țării "prin aer" și gratuit, operatorii de cablu vor pierde o importantă pârghie de influență

și venituri – dreptul la decizie în ceea ce privește includerea sau neinclusiunea anumitor televiziuni în grilă. Nu este pentru nimeni un secret că, uneori pe motive politice, alteori pentru a face posturile de televiziune să-și plătească prezența în pachetele lor de servicii, cabliștii și providerii refuzau includerea anumitor canale în lista de distribuție. Au existat și cazuri în care, sub pretextul unor defecțiuni tehnice, emisia unor radiodifuzori era sistată pentru o anumită perioadă atunci când aceștia puneau pe post emisiuni, considerate de cineva ca fiind indezirabile. Multiplexul va face imposibile astfel de intervenții la nivel local și îi va lipsi pe distribuitorii de semnal de posibilitatea de a limita accesul public la anumite informații.

Întrebări fără răspuns

Așa cum spuneam mai sus, este multă ambiguitate și incertitudine în tot ce e legat de digitalizare în Republica Moldova. De exemplu, știm că primul multiplex va fi unul de stat, operat de Radiocomunicații. Principiile formării și finanțării celorlalte rețele, inclusiv a celor regionale, nu sunt clar stabilite și lasă loc de interpretări și supoziții, iar cel mai mare risc este cel al instituirii unui nou monopol pe piața audiovizualului.

Se vorbește despre costurile ridicate ale accederii televiziunilor spre rețelele digitale, sumele vehiculate variind între 20 și 30 de mii de Euro pe lună pentru fiecare post. Nu cunoaștem însă în baza căror calcule au fost făcute aceste estimări. Pe de o parte, cotizațiile exagerate vor constitui un obstacol pentru posturile, care nu își vor permite asemenea cheltuieli și îi va favoriza pe actualii magnați media. Pe de altă parte, achiziționarea, instalarea și întreținerea echipamentelor de emisie terestră sunt și ele costisitoare, ceea ce înseamnă că orice radiodifuzor trebuie să aibă prevăzute în buget cheltuieli legate de transportarea semnalului până la spectator. Întrebarea rămasă deschisă este: trebuie sau nu statul să-și asume o parte din cheltuieli în cazul multiplexelor, pentru a le asigura cetățenilor săi o mai largă varietate de surse de informare?

Ce-i de făcut?

Ajungem din nou la necesitatea stabilirii unor principii clare și corecte de includere a posturilor în oferta rețelelor digitale și a unui proces transparent de atribuire a licențelor. După părerea mea, digitalizarea ar putea fi șansa Republicii Moldova

de a-și face ordine în audiovizual și de a face acest domeniu să funcționeze după reguli civilizate. Prioritate la includerea în grila multiplexelor naționale trebuie să aibă televiziunile care generează content local, nu cele care difuzează producții străine. Respectarea Legii Audiovizualului în ceea ce privește volumul de emisie în limba română ar trebui să fie și ea unul dintre criteriile de bază pentru acordarea noilor licențe de emisie. Spațiul informațional al Republicii Moldova se află sub o agresivă influență rusească, valorile și ideile promovate pe acest teritoriu fiind nu doar străine, dar, în unele cazuri – ostile și de-a dreptul dușmănoase la adresa țării noastre și a poporului acesteia. Intrarea în normalitate va deveni posibilă doar în cazul introducerii pentru jucătorii de pe această piață a unor reguli stricte și exacte, bazate pe interesul național. Pentru realizarea acestui deziderat însă, e nevoie să fie reformat întregul lanț de luare a deciziilor în audiovizual, inclusiv să se renunțe la numirea membrilor Consiliului Coordonator al Audiovizualului pe criterii politice. Organul de reglementare ar trebui să fie format din profesioniști, care sub supravegherea societății civile să se ghideze în activitatea lor de o lege cu prevederi stricte și bine stabilite. Aplicarea selectivă a reglementărilor Codului audiovizualului și neglijarea cu bună știință a prevederilor acestuia ne-au făcut să avem în prezent o piață acaparată, monopolizată, pe care înfloresc pirateria și concurența neloială.

În Republica Moldova televiziunea nu este întotdeauna o afacere. Avem destule exemple de posturi subvenționate de patronii acestora din alte venituri și cu alte scopuri decât realizarea de profituri directe de spațiu publicitar. Cei care încearcă să joace cinstit pe această piață se ciocnesc însă de insurmontabila problemă a monopolului artificial în domeniul evaluării audiențelor. În condițiile existenței unui singur măsurător, netransparent și controlat de cel mai mare trust mediatic, șansele unor vânzări bazate pe ratinguri reale sunt zero. Odată cu trecerea la televiziunea digitală ar trebui schimbate lucrurile și la acest capitol, prin asigurarea accesului pe piață a mai multor măsurători, agreeți de toți radiodifuzorii. Datele de audiență veridice vor contribui la o distribuire corectă a bugetelor de publicitate, ceea ce le va permite televiziunilor cu ratinguri înalte să câștige bani, pe care ulterior să-i investească în creșterea calității produsului lor mediatic.

Dorin SCOBIOALĂ

Datele cu caracter personal vs. interesul public

Context: CEC și CÎS sancționate de CNPDCP

Sfârșitul lunii mai a surprins cu două evenimente care au atras atenția opiniei publice asupra protecției datelor cu caracter personal: brusc, două instituții care ofereau date publicului au fost obligate de către Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal (CNPDCP) să nu le mai ofere pentru că acestea conțin date cu caracter personal. Este vorba de Camera Înregistrării de stat (CÎS), care furniza publicului, contra plată, datele despre fondatorii companiilor, și Comisia Electorală Centrală (CEC), care pe 30 mai 2015 anunța că suspendă activitatea site-urilor sale, după ce CEC a fost ținta unui control inopinat din partea Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, care s-a autosesizat în baza unui pretins fapt de prelucrare ilegală a datelor cu caracter personal.

În comunicatul său de presă CEC menționa că “decide să suspende utilizarea, pe o perioadă nedeterminată, începând cu 30 mai 2015, ora 14.00, a paginilor web administrate de instituție (www.cec.md, www.voteaza.md, www.alegator.md), care, până în prezent, au informat toate părțile interesate despre: transmisiunile video, în direct, ale ședințelor CEC; hotărârile aprobate și procesele verbale ale ședințelor CEC; rapoartele financiare ale concurenților electorali în campania electorală; cadrul normativ aferent alegerilor și rezultatele acestora (inclusiv grafice); arhiva funcțională, inclusiv baza de date a alegerilor organizate și desfășurate până în prezent; corespondența de intrare-ieșire (cereri și petiții din partea cetățenilor, demersuri oficiale ș.a.); contestațiile depuse de concurenții electorali și alegători în perioada electorală; alte informații relevante în interes public. În zilele următoare CEC va examina procedura de retragere, până în ziua alegerilor, a listelor electorale afișate în cele circa 2000 de birouri electorale, unde se află la moment, pentru a putea fi verificate de către alegători, pe motiv că acestea conțin date cu caracter personal și deschiderea lor către public este strict vegheată de Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal”. În scurt timp, însă, CEC și CNPDCP au ajuns la o înțelegere și lucrurile, totuși, n-au degenerat într-atât de mult în ajunul alegerilor locale.

În cazul CÎS, Centrul Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal (CNPDCP) a intervenit după inițiativa Guvernului de a oferi publicului acces gratuit la datele despre fondatorii întreprinderilor (numele și prenumele), care să fie

încărcate pe portalul datelor guvernamentale. La început a fost doar un [aviz](#) negativ de la CNPDCP, care era preocupat, printre altele, de ștergerea și corectarea datelor de pe Internet, atunci când acestea nu vor mai fi veridice și se vor referi la o situație din trecut. Asta în condițiile în care aceleași date erau furnizate publicului și până acum, doar că nu gratuit, ci contra plată. Însă, ulterior, evoluția a fost fulminantă: CNPDCP a adoptat [decizia](#) de sancționare a CÎS, obligându-i să nu mai dezvăluie date. Adică, de la ideea de a fi publice, acestea nu vor mai putea fi accesate nici cu bani.

Reacția societății și a autorităților

Aceste evenimente au reprezentat un duș rece în contextul faptului că, în sfârșit, opinia publică s-a sesizat asupra problemei cum este scrisă și interpretată [Legea](#) Nr. 133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. Ideea este următoarea: specialiștii de la CNPDCP nu știu decât că toate datele trebuie protejate și dezvăluite doar cu consimțământul persoanei vizate. Pentru ei nu există conceptul de interes public sau prioritatea dezvăluirii informației în raport cu interesul persoanei de a o ține închisă. Presa a reacționat imediat cu o [Declarație](#), iar CNPDCP a bătut puțin în retragere, începând să se justifice și să afirme că jurnaliștilor [accesul](#) nu le va fi restricționat.

Acțiunile CNPDCP nu au găsit susținere nici în reacțiile altor autorități publice care, într-o formă sau alta, au arătat o reacție dezaprobatoare. În mod special, o analiză a legislației și standardelor europene a făcut-o [Ministerul Justiției](#) care în concluzia sa afirmă că în cadrul normativ-juridic nu există niciun impediment pentru publicarea numelui și prenumelui fondatorilor - companiilor din Republica Moldova - persoane fizice.

La capitolul standarde europene, Ministerul Justiției invocă [Directiva 2009/101/CE](#) a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 care, în capitolul 2, prevede publicitatea obligatorie cu privire la „numirea, încetarea funcției, precum și identitatea persoanelor care, în calitate de organ constituit în temeiul legii sau ca membri ai unui astfel de organ: (i) au competența de a angaja societatea față de terți și de a o reprezenta în justiție; măsurile de publicitate trebuie să precizeze dacă persoanele care au competența de a angaja societatea pot face acest lucru individual sau trebuie să acționeze împreună; (ii) participă la administrarea, supravegherea sau controlul societății” (art. 2 lit d), i) și ii).

Confidențialitate vs. interes public

Legea privind protecția datelor cu caracter personal definește *datele cu caracter personal drept orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal). Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale.* Această definiție, preluată, e adevărat, din legislația europeană, ridică următoarea întrebare: există măcar vreo informație despre persoana fizică care nu intră sub regimul de *date cu caracter personal*? Din definiție înțelegem că absolut orice informație, indiferent de natură și conținut, atât timp cât este raportată la nume și prenume (identificarea), sau la numărul de identificare (IDNP) și/sau la alte particularități specifice identității (identificabilitatea), reprezintă date cu caracter personal.

O interpretare literală a definiției datelor cu caracter personal ne duce la absurdul că trebuie să uităm că omul se naște în societate, că pe parcursul vieții interacționează social și tot ceea ce-i aparține omului aparține implicit și societății. Nu există date cu caracter personal în mod absolut, există doar informații care se doresc a fi private, intime și neabuzate prin diseminare largă. Toate datele „cu caracter personal” sunt cunoscute de un anumit cerc de oameni. Iar cel mai important fapt este că aceste date sunt adevărate, iar dacă se fac publice, nu se fac publice falsuri.

În momentul în care se naște omul se nasc datele cu caracter personal. Acestea îl definesc și sunt un element al societății. Societatea se dezvoltă prin oameni, adică prin prelucrarea datelor cu caracter personal care se acumulează în fiecare zi: grădiniță, școală, note, lucru, salariu, căsătorie, copii etc. Fără să arăți buletinul nu poți face aproape nimic, fără să anunți despre copii, nu poți obține scutiri fiscale pentru ei etc. Deci absolut toate unitățile de drept prelucrează date cu caracter personal și aceasta n-ar trebui să fie o problemă.

Problema constă în *ce poate și trebuie să fie public*. Și aici răspunsul trebuie să fie simplu: tot ceea ce prezintă interes public real (adică nu este o simplă curiozitate). Dacă este un conflict cu interesul privat, atunci se cântăresc ambele interese și prioritate are cel cu greutatea mai mare din perspectiva impactului și necesităților societății. Acest principiu este valabil în legislația internă a Republicii Moldova din 2000, prin adoptarea Legii privind accesul la informație, și din 2010, prin adoptarea Legii privind libertatea de exprimare. Ambele legi tratează problema informației cu caracter personal și reglementează problema pornind de la ceea ce este de interes public, rezonabil și de bun simț.

Dar în interpretarea Legii privind protecția datelor cu caracter personal CNPDCP nu prea ține cont de aceste legi, adoptate

anterior și nici de oricare altele, care se referă la domeniile specifice – așa cum este și legislația electorală sau cu privire la antreprenariat. Este adevărat că odată cu adoptarea Legii Nr. 133 s-a ținut neapărat să se modifice niște legi, inclusiv [Legea](#) privind accesul la informație al cărei text înainte de 2012 stabilea că nu constituie informație confidențială datele ce țin exclusiv de identitatea persoanei (se are în vedere datele cuprinse în buletinele de identitate). În 2012 însă această prevedere s-a exclus și a fost înlocuită cu o trimitere la Legea nr. 133 din 2011 (art. 8 alin (2).

Dar este logic și rezonabil ca nu toate informațiile despre persoană să fie considerate „cu caracter personal” din perspectiva regimului restrictiv de utilizare: spre exemplu, datele din buletin – nume, prenume, locul nașterii, patronimic și IDNP. Fără ele nu se poate trăi în societate, deci ele nu sunt un atribut al persoanei, ci al societății. Restul informației, raportată la acestea, va fi cu regim de confidențialitate în funcție de conținut, dar nu în mod absolut. Astfel, în legea generală trebuie stabilite niște principii ale confidențialității și, respectiv, publicității. Iar aspectele speciale, adică de conținut, vor fi reglementate de legile speciale, și nu de legea generală. Respectiv, aspectele electorale se reglementează de Codul electoral, cele ce țin de domeniul medical, educațional, comercial de legile din domeniu ș.a.m.d. Or, atunci când se adoptă aceste legi speciale se cântărește în mod concret importanța publică sau delicatetea conținutului unei informații, ținându-se cont de principiile legii generale și această evaluare este una mai apropiată de ideea de interes public, căci se face din perspectiva unei situații specifice.

După cum am încercat să sugerez, cele de mai sus sunt niște situații rezonabile, dezirabile. Or lectura Legii privind protecția datelor cu caracter personal te lasă mai curând confuz. De aceea, ea și se interpretează în defavoarea interesului public. De aceea, ea și trebuie modificată în sensul adaptării acesteia la rezonabil, normalitate și bun simț, incluzând niște prevederi clare și mult mai multe nuanțe. Pentru că informațiile raportate la persoană sunt nuanțate: există informații esențiale – cele din buletin, folosite în mod curent peste tot, există informații delicate ca cele despre sănătate, adopție, care trebuie să fie confidențiale, există informații neutre, există informații care trebuie să fie publice, pentru a fi evitat abuzul, corupția și pentru a înlesni exercitarea drepturilor celorlalți. Deci există interes public/interes legitim vs. curiozitate. Iar în ceea ce privește analiza interesului legitim de a publica/prelucra anumite informații și balanța între acesta și interesele persoanei pentru confidențialitate, sugerăm CNPDCP să analizeze atent [Avizul](#) Grupului de Lucru Art. 29 nr. 06/2014 cu privire la noțiunea de interese legitime ale operatorului în temeiul articolului 7 din Directiva 95/46/CE și să transpună aceste recomandări în legislația și practica Republicii Moldova.

Olivia PÎRȚAC

Jurnalismul dronelor: aspecte legale

La origine invenții militare, dronele și-au găsit numeroase aplicații civile și comerciale. Dacă 20-30 de ani în urmă acestea erau utilizate exclusiv în scop militar, astăzi ele constituie un element important în domenii precum: supravegherea frontierelor, colectarea informațiilor meteorologice, supravegherea ariilor naturale protejate și identificarea braconierilor, identificarea bolilor și dăunătorilor agricoli, în cinematografie și, nu în ultimul rând, în domeniul jurnalistic.

În anii '90-2000 marile posturi TV utilizau elicoptere pentru a surprinde calamități naturale, catastrofe industriale și urmări spectaculoase ale infractorilor. În timp, dronele au înlocuit elicopterele. În prezent, suntem încântați aproape zilnic de materialele jurnalistice create la înălțimea zborului de pasăre.

Care sunt regulile de operare a acestor dispozitive? Cine și în ce măsură răspunde în cazul unui accident produs de o dronă? Care este gradul de respectare a vieții private în cazul utilizării dronelor? Există standarde de etică în jurnalismul dronelor? Sunt doar câteva întrebări de interes pentru consumatorii de produse media. Cu atât mai mult, acestea ar trebuie să preocupe jurnaliștii și producătorii de conținuturi media.

A. Reguli de operare și securitate a zborului

Reglementări internaționale

Înainte de a începe orice cercetare în acest domeniu trebuie să ținem cont că în actele normative naționale și internaționale trântorii¹ noștri apar sub denumirea de „aeronavă fără pilot” („unmanned aircraft”) sau „aeronavă pilotată de la distanță” („remote control aircraft”).

Odată cu dezvoltarea domeniului au apărut și primele tentative de a reglementa utilizarea dronelor prin legi sau documente internaționale.

a. Organizația Internațională a Aviației Civile

La nivel internațional dronele au fost reglementate pentru prima oară în Circulara Organizației Internaționale a Aviației Civile (ICAO) **nr. 328AN/190 din 2011**. Documentul împarte dronele în două categorii mari: *autonome* și *pilotate de la distanță*.

[1] Traducerea literară a termenului „drone” din limba engleză.

În acest context dronele autonome (zboară în baza unui itinerar prestabilit pe baza unui soft fără posibilitatea intervenției unui factor uman) sunt exceptate de la reglementare datorită specificului lor. Sunt reglementate doar cele pilotate de la distanță. Acestea sunt de interes și pentru studiul nostru.

În linii generale, ICAO introduce conceptul de dronă în sistemul și terminologia de aviație existentă integrând operarea dronelor în sistemul general de aviație civilă. Prin urmare, toate regulile în vigoare pentru aeronavele cu echipaj la bord au devenit aplicabile și aeronavelor pilotate de la distanță. Vorbim aici de standarde de aeronavigabilitate, securitate, certificare și instruire a piloților, asigurarea aeronavelor și autorizarea zborurilor de către autoritățile aeronautice naționale. După emiterea acestei circulare mulți au înțeles că particularitățile de utilizare a dronelor diferă de operarea unor aeronave civile cu echipaj de bord și impun crearea unor reguli speciale.

b. Comisia Europeană. Agenția Europeană pentru Securitatea Aeronautică

Legislația europeană prin Regulamentul CE nr. 216/2008 prevede că „vehiculele aeriene fără pilot a căror masă depășește 150 kg trebuie să fie reglementate în mod similar cu alte aeronave. Vehiculele aeriene fără pilot a căror masă nu depășește acest prag sunt reglementate de fiecare stat membru al AESA, după cum se consideră potrivit”.

În 2014 chestiunea utilizării dronelor civile este pusă pe agenda Comisiei Europene de către Kallas Siim, Comisar European pentru Afaceri Administrative, Audit și Antifraudă. Într-o adresare a sa din 8 aprilie 2014 acesta a solicitat autorităților specializate la nivel european să elaboreze un set de reguli comune pentru utilizarea dronelor civile.

La 31 iulie 2015, Agenția Europeană de Securitate Aeronautică (AESA) a publicat „33 de propuneri” de reglementare a dronelor civile lansând un proces de consultări publice. Toate părțile interesate au fost invitate să expedieze comentarii și propuneri la adresa AESA până la 25 septembrie 2015. Propunerile lansate de AESA dezvoltă semnificativ conceptul lansat de ICAO în 2011.

Spre deosebire de ICAO, AESA propune reglementarea a 3 categorii de operațiuni efectuate de către drone:

Categoria deschisă (risc redus) presupune operațiuni cu drone care au masa totală la decolare mai mică de 25 kg cu care se stabilește un contact vizual direct și care sunt operate la o distanță de siguranță față de persoanele de la sol și distanță față de alți utilizatori ai spațiului aerian.

Toate operațiunile cu vehicule aeriene fără pilot din categoria „deschisă” trebuie să fie efectuate cu respectarea restricțiilor definite:

- Sunt permise numai zborurile aflate în linia vizuală directă a pilotului.
- Sunt permise numai vehiculele aeriene fără pilot a căror masă maximă la decolare este **mai mică de 25 kg**.
- Este interzisă operarea vehiculelor aeriene fără pilot în „zonele interzise pentru vehiculele aeriene fără pilot”.
- Vehiculele aeriene fără pilot operate în „zonele cu acces limitat pentru vehiculele aeriene fără pilot” trebuie să respecte restricțiile aplicabile.
- Pilotul este responsabil pentru menținerea distanței de siguranță față de orice alt utilizator al spațiului aerian și trebuie să acorde prioritate de trecere oricărui alt utilizator al spațiului aerian.
- Vehiculele aeriene fără pilot din categoria „deschisă” nu sunt autorizate să zboare la o **altitudine mai mare de 150 m** deasupra solului sau a apei.
- Pilotul este responsabil pentru operarea în condiții de siguranță și pentru păstrarea unei distanțe de siguranță față de persoanele și bunurile de pe sol neimplicate în activitatea de operare, precum și față de alți utilizatori ai spațiului aerian și nu va **comanda niciodată zborul vehiculului aerian fără pilot deasupra unor grupuri de persoane (> 12 persoane)**.

Categoria specifică (risc mediu) – este orice operațiune efectuată cu vehicule aeriene fără pilot care prezintă riscuri aviatice mai mari pentru persoanele survolate sau care implică

utilizarea în comun a spațiului aerian alături de aeronavele cu pilot la bord. Fiecare risc aviatice specific trebuie să fie analizat și atenuat printr-o evaluare a riscurilor în materie de siguranță.

Pentru această categorie, este necesar **să se obțină o autorizație din partea unei Autorități Aeronautice Naționale**. Măsurile care au fost luate pentru a reduce la minimum riscurile sau pentru a le atenua sunt enumerate într-un manual de operațiuni. De exemplu, „categoria specifică” include toate operațiunile care depășesc restricțiile impuse „categoriei deschise”.

Operarea zborurilor de categorie specifică trebuie să se desfășoare în conformitate cu restricțiile și condițiile definite în autorizația de operare:

- Operatorul poate desfășura operațiuni specifice numai dacă deține o autorizație de operare valabilă.
- Operatorul trebuie să se asigure că toți membrii personalului implicați dețin calificările necesare și cunosc procedurile și condițiile de operare relevante.
- Înainte de începerea oricărei operațiuni, operatorul trebuie să colecteze informațiile solicitate privind restricțiile și condițiile permanente și temporare și să respecte orice cerință sau restricție stabilită de autoritatea competentă sau să solicite o autorizație specifică.

Categoria certificată (risc ridicat) se aplică cerințe comparabile cu cele pentru aeronavele cu pilot la bord. Aceste operațiuni vor implica cel mai probabil vehicule aeriene fără pilot de mari dimensiuni, utilizate pentru operațiuni desfășurate de organizații mici sau mari. Supravegherea este asigurată de Autoritatea Aeronautică Națională (eliberarea de licențe și aprobarea organizațiilor de întreținere, exploatare și instruire, precum și a celor ATM/ANS și aerodromuri) și de AESA (proiectarea și aprobarea organizațiilor străine). În categoria „certificată”, vehiculele aeriene fără pilot **sunt tratate în mod similar cu aeronavele cu pilot la bord**.

În afară de introducerea a trei categorii specifice de operațiuni în propunerile AESA găsim și alte reguli generale pentru toate operațiunile.

Pentru a se preveni zborul neintenționat în afara zonelor de siguranță și pentru a se spori conformarea cu reglementările aplicabile, se propune impunerea **funcției de geo-reperaj** (zonele în care vehiculele aeriene fără pilot nu pot zbura ca urmare a limitărilor de proiectare, de software sau din alte motive) și **identificarea** pentru anumite vehicule aeriene fără pilot și zone de operare.

Pentru orice operațiune a unui vehicul aerian fără pilot la o **altitudine mai mare de 50 m** deasupra solului, pilotul trebuie să

deține cunoștințe de bază în domeniul aviației.

La moment, AESA analizează comentariile și recomandările primite în urma consultărilor publice, urmând ca documentul final să fie publicat în cursul anului 2016. Din acest motiv nu este exclus că în documentul final aprobat de Comisie regulile relatate mai sus vor suferi anumite modificări sau completări.

Reglementări naționale

Dacă este să analizăm fiecare stat în parte observăm că reglementările diferă de la stat la stat. Unele țări în general nu au elaborat reglementări specifice. În urma unor accidente cu implicarea dronelor, dar și din cauza dezvoltării rapide a domeniului dat, a apărut o tendință generală de a reglementa mai strict acest domeniu. În țări ca SUA, Irlanda, Africa de Sud sau România există deja reglementări naționale în privința operării dronelor.

În SUA dronile utilizate în scop recreațional pot fi utilizate în mod liber până la o altitudine de 120 m și nu trebuie să iasă din câmpul de observație al operatorului.

În același timp pentru utilizarea dronelor în scopuri comerciale sau profesionale (indiferent de mărime sau altitudine de zbor) Agenția Aeronautică Federală impune operatorul să dețină un permis de zbor și un certificat de pilot de aeronavă. În unele localități autoritățile publice precum New York sau Los Angeles au interzis în general utilizarea dronelor.

Un interes particular îl reprezintă și cazul României unde în 2014 Ministerul Transporturilor a emis Ordinul nr. 8 privind aeronavele motorizate fără pilot. Prin acest document operarea dronelor cu o greutate mai mică de 150 kg poate fi avea loc în următoarele condiții:

- deține un certificat de identificare emis de Autoritatea Aeronautică Civilă Română sau un certificat de înmatriculare ori un document echivalent emis de alt stat;
- în cazul în care aeronava are o masă maximă la decolare mai mare de 15 kg, deține un permis de zbor național emis de Autoritatea Aeronautică Civilă Română sau un document de certificare tehnică echivalent emis de alt stat, recunoscut de Autoritatea Aeronautică Civilă Română;
- aeronava este asigurată, după caz, conform legii, pentru daune produse terților².

Această reglementare a ridicat un semn destul de mare de întrebare asupra utilizării dronelor în scopuri comerciale și

[2] La momentul emiterii Ordinului nr. 8 nici o lege nu reglementa sau restricționa în vreun fel utilizarea dronelor civile.

jurnalistice întrucât odată cu acest ordin nu au fost ajustate procedurile de eliberare a autorizațiilor respective și crearea unui registru al dronelor.

Acest ordin a fost contestat și ulterior anulat ca ilegal² de către instanțele de judecată ale României. Între timp, Legea aviației civile a fost completată cu prevederi pertinente despre utilizarea dronelor, iar Autoritatea Aeronautică Civilă a României a aprobat reguli tehnice specifice înregistrării dronelor și emiterii autorizațiilor de zbor.

În prezent dronile civile utilizate în scopuri comerciale sunt supuse înregistrării, iar operarea unor zboruri în zone locuite sau deasupra unor grupuri de persoane (e.g. în timpul unor manifestări în masă) este permisă doar în baza unei autorizații de zbor. Suplimentar, pentru survolarea unor orașe precum Bucureștiul sau Clujul este necesară și permisiunea autorităților militare.

În același timp, în state precum Franța, Germania sau Belgia nu există legi speciale dar operarea dronelor are loc cu permisiunea poliției, autorităților publice și cu notificarea operatorului la autoritatea de protecție a datelor cu caracter personal.

Observăm că legislația din acest domeniu la moment este fragmentară și diferă de la stat la stat, iar regulile internaționale unice încă se lasă așteptate.

B. Respectarea vieții private și protecția datelor personale

Până a trece la regulile de utilizare a dronelor în Moldova, trebuie să ne îndreptăm atenția asupra unui alt aspect dezbătut la nivel internațional și anume protecția vieții private și a datelor cu caracter personal.

În prezent nu există instrumente specifice cu privire la intimitate sau protecția datelor specifice dronelor. Dar există în acest sens reglementări generale aplicabile și în cazul utilizării dronelor civile.

La nivel european cel mai important izvor de standarde în protecția vieții private este Convenția Europeană a Drepturilor Omului interpretată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Astfel, art. 8 al Convenției prevede că:

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieții sale private și de familie, a domiciliului său și a corespondenței sale.
2. Nu este admis amestecul unei autorități publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege și dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea

sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.

Observăm că Convenția nu face distincție între dreptul la „intimitate” și dreptul la „viață privată”. Scopul principal este de a proteja persoana împotriva ingerințelor arbitrare ale persoanelor publice.

Curtea a ales să nu ofere o definiție exhaustivă a noțiunilor de „viață privată”, „viață de familie” sau „corespondență”. În schimb, tratează aceste drepturi ca niște „concepte largi” a căror semnificație este capabilă să evolueze în timp.

Art. 8 § 2 limitează dreptul la viață privată, arătând că acesta nu este unul absolut și trebuie echilibrat cu alte drepturi, libertăți și interese generale, cum ar fi libertatea de exprimare.

Orice ingerința asupra unuia dintre drepturile garantate de art. 8 § 1 trebuie să îndeplinească cele 3 condiții enumerate la art. 8 § 2, și anume ca ingerința să fie:

1. legitimă și justificată
2. în concordanță cu legea
3. necesară într-o societate democratică

Astfel, pentru a determina încălcarea art. 8, trebuie efectuată o analiză în 3 pași:

1. Este ingerința în concordanță cu prevederile legale? (presupune o prevedere legală accesibilă și previzibilă)

Conform jurisprudenței Curții, orice măsură de supraveghere trebuie să aibă o bază legală în legislația domestică³. Deoarece o măsură de supraveghere poate reprezenta o amenințare serioasă pentru drepturile garantate de art. 8, Curtea a statuat că pentru a fi considerată legală, o măsură de supraveghere trebuie să fie în mod special clară, precisă și detaliată⁴. În plus, Curtea a adăugat două subcriterii: accesibilitatea și previzibilitatea.

Accesibilitatea presupune ca o lege care permite o ingerință în unul dintre drepturile garantate de art. 8 trebuie să fie accesibilă publicului. Cetățenii trebuie să aibă acces la informație la subiect și la circumstanțele în privința cărora poate avea loc ingerința. Previzibilitatea semnifică ca legea să fie „suficient de clară în terminologia utilizată pentru a oferi cetățenilor indicații corespunzătoare cu privire la circumstanțele și condițiile în care

autoritățile publice sunt împuternicite să purceadă la această ingerință secretă și potențial periculoasă cu privire la dreptul la viață privată și corespondență⁵.”

2. Are ingerința un scop legitim?

Conform art. 8, un scop legitim se referă exhaustiv la „securitatea națională, siguranța publică, bunăstarea economică a țării, apărarea ordinii și prevenirea faptelor penale, protejarea sănătății sau a moralei, ori protejarea drepturilor și libertăților altora”.

3. Este ingerința necesară într-o societate democratică? (Necesitatea și proporționalitatea ingerinței)

Această condiție solicită ca Statul să demonstreze nu doar că ingerința corespunde unei nevoi sociale stringente, ci că aceasta este proporțională cu scopul său.

Statul va fi condamnat dacă comite sau admite o ingerință asupra unui drept enumerat la art. 8 § 1 și nu poate justifica ingerința în baza criteriilor art. 8 § 2.

Obligații pozitive și negative (Airey v. Irlanda⁶)

Pe lângă obligația negativă a statelor de a nu admite ingerințe în drepturile garantate de art. 8 § 1, în cazul în care nu sunt întrunite condițiile de la art. 8 § 2, statele mai au și obligația pozitivă de a proteja viața privată a indivizilor prin instituirea măsurilor de protecție.

În plus, art. 8 are și un efect orizontal, semnificând că acesta protejează individul nu doar de ingerințele survenite din partea statului sau autorităților publice. Statele vor fi considerate responsabile și de încălcările venite din partea persoanelor private (inclusiv jurnaliști).

Condiția atragerii responsabilității statului pentru actele persoanelor de drept privat este ca ingerința să aibă la bază un act al statului sau să fie confirmată ulterior de către stat.

Modul de aplicare

Dreptul la viață privată se aplică diferit, în dependență de sfera în care operează individul. Curtea face distincție dintre sfera privată și spațiul public.

[3] CEDO, Malone v. Marea Britanie, nr. 8691/79 din 2.08.1984 §§ 27-28, § 67; Huvaig v. Franța, nr. 11105/84 din 24.04.1990 § 28; Khan v. Marea Britanie, nr. 35394/97 din 12.05.2000, §26.

[4] CEDO, Kruslin v. Franța, nr. 11801/85 din 24.04.1990, §§ 16-21, § 36; Huvig v. Franța,

nr. 11105/84 din 24.04.1990 § 35.

[5] CEDO, Malone v. Marea Britanie, nr. 8691/79 din 2.08.1984 §67; Kruslin v. Franța, nr. 11801/85 din 24.04.1990, § 30.

[6] CEDO, Airey v. Irlanda, nr. 6289/73 din 9.10.1979;

Sfera privată

Sfera privată acoperă aspectul intim al personalității umane. Este delimitat de sfera publică prin granițe fizice (cum ar fi domiciliul), relațiile personale (familia și prietenii) și prin anumite categorii de informații (personale, sensibile sau jenante). Utilizarea dronelor pentru a monitoriza aspecte ale vieții ce țin de sfera privată cu siguranță va constitui o ingerință în conformitate cu art. 8 § 1.

Spațiul public

Comisia de la Veneția definește spațiul public drept:

„[...]un spațiu care poate fi accesat, în principiu, de către oricine, în mod liber, nediscriminatoriu, la orice oră și în orice circumstanțe[...]”

În spațiul public, intimitatea individului este echivalentă lipsei de intimitate, deoarece:

„intrarea sau aflarea într-un spațiul public presupune că individul este conștient că poate fi cel puțin văzut, chiar recunoscut, și că comportamentul său poate fi cercetat de către oricine în sfera publică. Individul poate trage propriile concluzii în privința acestor elemente și să-și adapteze corespunzător comportamentul.”

Dar, deși indivizii se pot aștepta la mai puțină intimitate în public, ei nu trebuie să aștepte să fie privați de drepturile și libertățile lor, inclusiv cele legate de sfera lor privată și imagine.

Prin urmare, art. 8 § 1 își poate găsi aplicabilitatea și în spațiul public, dacă în mod rezonabil, individul era îndreptățit să se aștepte la un anumit grad de intimitate.

Câteva exemple de jurisprudență relevantă:

Herbecq v. Belgia⁷: Simpla monitorizare a acțiunilor unui individ într-un loc public prin utilizarea echipamentului fotografic care nu înregistrează date vizuale și imaginile nu vor fi publicate ulterior, ca atare, nu produce o ingerință în viața privată a individului.

P.G. și J.H. v. Marea Britanie⁸, **Amann v. Elveția**⁹: Simpla monitorizare, fără înregistrare, nu reprezintă o ingerință în drepturile garantate de art. 8 § 1. Însă, atunci când aceste date sunt înregistrate în mod sistematic sau permanent, chiar și prin mijloace de supraveghere non-secrete, atunci acest fapt ar putea

constitui o ingerință asupra unui drept garantat de art. 8 § 1.

Prin urmare, filmatul cu dronile în spațiul public ar putea constitui o ingerință conform art. 8, dacă:

- Dronel care monitorizează și înregistrează au un caracter permanent și sistematic, indiferent dacă acestea au un caracter camuflat sau deschis.
- Dronel care nu înregistrează imagini, dar monitorizează un spațiu public prin mijloace sofisticate (infraroșu, viziune de noapte, imagistică termică sau analiză video).

În privința aplicării art. 8 § 2, este relevantă cauza **Peck v. Marea Britanie**¹⁰. Reclamantul a încercat să se sinucidă într-un loc public, fiind filmat de către o cameră de televiziune aflată într-un sistem cu circuit închis (CTSCI). Operatorul CTSCI, văzând cuțitul în mâna reclamantului, a alertat poliția, care a reușit să intervină și să-l salveze.

Municipalitatea a difuzat mai multe fotografii și imagini cu incidentul, care au fost redade de alte surse media, nefiind mascată de o manieră adecvată figura reclamantului. Mai mult, imaginile au fost ulterior furnizate BBC pentru a fi integrate într-un serial.

Curtea a admis aplicabilitatea art. 8 în speță, reținând că reclamantul se afla într-un spațiu public, fără a participa la vreun eveniment public, nu era personaj public. Chiar dacă purta un cuțit, nu a fost inculpat pentru acest fapt. Tentativa de suicid nu a fost difuzată, însă urmările sale imediate au fost publicate, fără ca identitatea reclamantului să fie ascunsă de o manieră adecvată. Astfel, a existat o ingerință serioasă în exercitarea dreptului reclamantului la viața privată.

Ingerința era prevăzută de lege și viza un scop legitim, anume prevenirea infracțiunilor, apărarea ordinii, protecția siguranței publice și protecția drepturilor altora.

Cu privire la necesitatea ingerinței, Curtea a admis importanța rolului CTSCI în depistarea și prevenirea infracțiunilor, rol cu atât mai eficace cu cât aceste fapte erau făcute publice. Însă consideră că municipalitatea putea să găsească și alte soluții: să ceară consimțământul reclamantului, să fie mascate de o manieră adecvată imaginile și să verifice și modul în care mijloacele media realizează această operațiune.

[7] CEDO, Herbecq v. Belgia, nr. 32200/96, nr. 32201/96 din 14.01.1998.

[8] CEDO, P.G. și J.H. v. Marea Britanie, nr. 44787/98 din 6.02.2001, § 56.

[9] CEDO, Amann v. Elveția, nr. 27798/95 din 16.02.2000, §§ 65-66.

[10] CEDO, Peck v. Marea Britanie, nr. 44647/98 din 28.01.2003.

[11] <http://www.dronejournalism.org/code-of-ethics>

B. Standarde de etică în jurnalismul dronelor

Există încă foarte puține norme etice specifice acceptate unanim. Totuși, pe pagina web a Societății Profesionale a Jurnaliștilor de Drone (Professional Society of Drone Journalists) găsim câteva principii¹¹ pe care le considerăm pertinente.

Valoarea/necesitatea știrii. Investigația trebuie să aibă suficientă importanță jurnalistică ce ar justifica utilizarea unor vehicule aeriene cu potențial vătămător. Dronelile vor fi utilizate doar atunci când investigația nu poate fi făcută eficient cu alte mijloace tehnice.

Securitatea. Un operator de dronă trebuie să fie întâi de toate instruit în mod adecvat în operarea echipamentului său. Echipamentul propriu-zis trebuie să fie într-o condiție adecvată pentru un zbor sigur și controlat. Suplimentar, drona nu trebuie să fie operată în condiții meteorologice care depășesc limitele capacității acesteia de a zbura în mod sigur și trebuie manevrată într-un mod ce asigură securitatea persoanelor survolate.

Supremația legii și spațiile publice. Un operator de drone trebuie să respecte regulile aplicabile spațiului aerian unde este manevrată drona, ori de câte ori aceasta este posibil în timpul operării. O excepție de la această regulă poate constitui situația în care jurnaliștilor le este interzis în mod inechitabil să utilizeze dronelile pentru a prezenta informație critică corespunzător obligațiilor pe care le au ca membri a celei de a patra putere. Drona trebuie operată într-un mod cât mai puțin deranjant pentru persoanele aflate în mod obișnuit în spațiul public survolat.

Viața privată. Drona trebuie să fie operată într-un mod care nu compromite în mod gratuit viața privată a unor persoane non-publice. În măsura posibilităților, trebuie înregistrate doar imaginile unor activități petrecute în spații publice. Imaginile unor persoane private aflate în spații private care nu au legătură cu obiectul investigației trebuie cenzurate sau redactate.

Principiile generale de etică jurnalistică. Toate celelalte reguli prevăzute de Codurile de etică ale jurnaliștilor.

C. Utilizarea dronelor în Moldova

Securitatea zborurilor

În Moldova nu există reglementări de securitate aeronautică specifice operării dronelor. În aceste condiții, unii reprezentanți

ai Autorității Aeronautice Civile (AAC) consideră că dronelor le sunt aplicabile toate regulile aviației civile valabile pentru aeronavele cu echipaj de bord. În același timp alții consideră că dronelor nu le pot fi impuse aceste condiții atât timp cât legislația nu prevede în mod expresă reguli de utilizare a acestor dispozitive.

Nu sunt cunoscute cazuri când ar fi fost solicitate sau eliberate autorizații de zbor pentru dronelile civile. La fel, nu sunt cunoscute nici cazuri când au fost sancționate persoane pentru utilizarea acestor dispozitive.

La moment se lucrează la un proiect de Hotărâre de Guvern care va reglementa acest domeniu. Acest proiect nu a fost încă propus dezbaterii publice, dar, având în vedere practica administrativă și particularitățile lingvistice, nu este greu să ne imaginăm de unde se vor inspira autorii.

Sperăm totuși că autoritățile naționale vor ține cel puțin cont de categoriile de operațiuni propuse de AESA. Or, asimilarea operării dronelor jurnalistice cu operarea aeronavelor civile cu echipaj de bord va impune o sarcină excesivă jurnaliștilor. Mai mult de atât, impunerea unor procedurile administrative de înregistrare, certificare a navei, piloților și autorizării zborurilor similare altor categorii de aeronave civile ar putea descuraja jurnaliștii să utilizeze dronelile în investigațiile lor.

Răspunderea

După cum am constatat mai sus, la moment utilizarea dronelor în general, și de către jurnaliști, în mod special, nu este reglementată legal. Cu toate acestea, utilizarea dronelor ar putea avea consecințe legale în temeiul legislației generale existente.

Daune materiale și vătămări ale vieții și sănătății

În cazul producerii unui accident operatorul dronelii poate răspunde penal și civil pentru pagubele produse.

Pentru vătămarea medie sau gravă a sănătății cauzată din imprudență unei persoane art. 157 al Codului Penal prevede o pedeapsă alternativă cu amendă de până la 300¹² de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 ore, sau pedeapsă cu închisoarea de până la 2 ani. Instanța de judecată va stabili pedeapsa în funcție de circumstanțele și urmările concrete ale cazului.

Dacă accidentul este soldat cu decesul victimei, art. 149 al Codului Penal prevede o pedeapsă de până la 3 ani închisoare și o pedeapsă cu închisoarea de la 2 la 6 ani în cazul a două și mai multe victime.

Pe lângă pedeapsa penală operatorul de dronă va răspunde și în baza legislației civile pentru prejudiciul material și moral cauzat părților vătămate.

[12] În temeiul art. 64 alin. 2 al Codului Penal o unitate convențională este egală cu 20 lei;

[13] Aceasta ar putea fi nelimitată sau plafonată la un anumit nivel.

Dacă în urma accidentului au fost aduse daune materiale, operatorul dronei va răspunde pentru aceste daune în baza răspunderii civile delictuale.

Pentru a evita sau reduce răspunderea materială în cazul cauzării unor prejudicii, operatorul își poate asigura răspunderea civilă pentru pagube ce ar putea surveni în urma exploatarea dronei. Întrucât la moment acest tip de asigurare nu este unul obligatoriu, nu există o metodologie oficială de calculare a riscurilor și a primei de asigurare. Cu toate acestea, la solicitare companiile de asigurări pot efectua aceste calcule și propune polițe personalizate de asigurare facultativă a răspunderii civile. Mărimea primei de asigurare va depinde în mare măsură de categoriile de risc asigurate și de mărimea despăgubirii de asigurare¹³ ce urmează a fi achitată de asigurator la momentul survenirii cazului asigurat.

Protecția vieții private

În cazul răspândirii informațiilor despre viața privată prin intermediul mass-media art. 177 al Codului Penal prevede, la fel, în mod alternativ, pedeapsă sub formă de amendă în mărime de la 200 la 500 unități convenționale sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 1 an, sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, cu amendă aplicată persoanei juridice, în mărime de la 1000 la 2000 unități convenționale.

Și în acest caz făptuitorul va trebui să repare prejudiciul material și moral cauzat părții vătămate prin comiterea infracțiunii.

Pe lângă aspectul penal, persoana care consideră că i-a fost încălcat dreptul la viață privată poate înainta o acțiune civilă în baza Legii privind libertatea de exprimare împotriva jurnalistului sau instituției media. În acest caz persoana interesată va trebui să adreseze mai întâi o cerere prealabilă autorului (sau instituției care a publicat informația) prin care va indica informația care îi lezează dreptul la viață privată și circumstanțele care demonstrează încălcarea acestui drept. Persoana interesată poate solicita exprimarea scuzelor publice și, după caz, repararea prejudiciilor cauzate.

Protecția datelor cu caracter personal

Legea cu privire la protecția datelor cu caracter personal definește **datele cu caracter personal** ca fiind „orice informație referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal). Persoana identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identității sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale”.

Legea instituie și **categoriile speciale de date cu caracter personal** fiind „datele care dezvăluie originea rasială sau etnică a persoanei, convingerile ei politice, religioase sau filozofice, apartenența socială, datele privind starea de sănătate sau viața sexuală, precum și cele referitoare la condamnările penale, măsurile procesuale de constrângere sau sancțiunile contravenționale”.

În același timp, **prelucrarea datelor cu caracter personal** este operațiunea sau o serie de operațiuni care se efectuează asupra datelor cu caracter personal prin mijloace automatizate sau neautomatizate, cum ar fi colectarea, înregistrarea, organizarea, stocarea, păstrarea, restabilirea, adaptarea ori modificarea, extragerea, consultarea, utilizarea, dezvăluirea prin transmitere, diseminare sau în orice alt mod, alăturarea ori combinarea, blocarea, ștergerea sau distrugerea.

Restricțiile prevăzute de lege nu se aplică în situația în care prelucrarea datelor cu caracter personal se face exclusiv în scopuri jurnalistice, artistice sau literare, dacă aceasta se referă la date care **au fost făcute publice în mod voluntar și manifest** de către subiectul datelor cu caracter personal sau la date care sunt strâns legate de **calitatea de persoană publică** a subiectului datelor cu caracter personal sau de caracterul public al faptelor în care acesta este implicat, în condițiile [Legii cu privire la libertatea de exprimare](#).

Cu toate acestea, jurnalistul sau instituția media care utilizează o dronă va trebui să notifice Centrul Național de Protecție a Datelor cu Caracter Personal și să se înregistreze în calitate de operator de date cu caracter personal.

Încălcarea regulilor de prelucrare și stocare a datelor cu caracter personal poate atrage răspunderea contravențională a făptuitorului. În acest sens, art. 74¹ al Codului Contravențional prevede amenzi de la 150 la 500 unități convenționale și interdicția de a desfășura o anumită activitate pe un termen de la 3 luni la un an, în funcție de natura și gravitatea încălcării.

Conchidem că la moment legislația națională din domeniul operării și securității zborurilor este permisivă întrucât nu există reguli sau restricții speciale pentru drone. Lipsa unor proceduri administrative rigide de autorizare a zborurilor favorizează utilizarea dronelor, inclusiv în scopuri jurnalistice.

Cu toate acestea, operatorii trebuie să acționeze cu prudență în scopul evitării riscurilor pentru viața, sănătatea și bunurile altor persoane, să nu colecteze și răspândească informații ce țin de viața privată sau date cu caracter personal atunci când situația sau interesul jurnalistice nu o justifică. Or, după cum am arătat mai sus, aceste acțiuni pot atrage după sine răspunderea civilă, contravențională sau penală a jurnalistului și instituției media.

Andrei BIVOL

Jurnalism uzurpat: Bunul simț fără audiență în Moldova

Un mascat i-a numit pe jurnaliștii veniți la Judecătoria Buiucani să reflecte răsunătorul caz, despre arestarea lui Vlad Filat, „debili și răpănoși”. Oare cât de dezgustat trebuie să fii ca să-ți permiți asemenea etichetări... chiar și având mască și mușchi? Gestul este unul condamnat, dar el vine, probabil, dintr-o traumă psihologică – având în vedere anturajul în care lucrează zi de zi și bazele de date la care are acces, mascatul care ne-a insultat cunoaște, pesemne, alte adevăruri decât cele pe care i le spun unii la televizor seară de seară. Așa că ne consideră mincinoși. Pe toți! Este supărat că nu-i îndreptăm așteptările, că nu arătăm la TV adevărul adevărat pe care el îl știe, că știe sigur că oamenii de pe sticlă mint deliberat și, presupune el (sau poate chiar este sigur), mint pentru bani – prostesc poporul, creează predispoziții false. Vineri, în mass media au apărut înscrisuri din care se vede clar cât costă „întreținerea” unui analist în slujba unui partid – 384 787 lei. Contra acestei sume, o anumită perioadă, acest „analist” a spus neadevăruri și, culmea, le-a găsit și argumentare - chipurile ar fi produs judecăți de valoare, care ar ajuta telespectatorii să înțeleagă mai bine fenomenele politico-sociale care zdruncină societatea. În realitate, pretinsul „analist” a fost plătit ca, prin abuz de încredere, să pătrundă în mintea privitorilor și să implanteze acolo, prin minciună, anumite stări, emoții ce ar genera reacții sociale în favoarea partidului care l-a plătit. Mercenar! Numai că nu e nici pe departe vorba de un singur „analist” plătit. Sunt mulți. Foarte mulți astfel de mercenari. Și ei lucrează pentru partide diferite – lustruiesc partide și grupări diferite, de regulă, rivale. Din cauza rivalității pe care sunt nevoiți să o afișeze, ca să-și justifice banii primiți „analisti”- mercenari, uneori se ajunge la conflicte. Exact ca la luptele de câini – se bat până la sânge, iar stăpânii se uită și râd.

„Plătim „analisti”. Ce-i murdar în asta?”

„Analistul” plătit cu 384 787 lei deservea PLDM, iar în hârtia contabilă apărută pe Internet (și care este probă la un dosar) apar și denumiri de instituții media sponsorizate de același partid. Dar se pare că nu PLDM este lider la capitolul subordonării mass media. La 17 octombrie, „ziarulnational.md” a reprodus o declarație a liderului PD, Marian Lupu, în care acesta a recunoscut că PD „are suficienți analiști” care apar la TV „și comentează diferite chestiuni”. Și se întreabă: „Ce este murdar în asta? Toți au analiști!”. De fapt, despre imperiul mediatic dăunător al acestui partid s-a scris nu o dată. Asta nu-i deranjează nici pe finanțatori și, din câte se pare, nici pe jurnaliștii care îi slujesc și care nu conștientizează cât de nocivi sunt. Ori, în momentul în care sursa care informează (sau jurnalistul) este viciată,

trebuie să te gândești că țara în care trăiești are probleme mari. Din schemă fac parte, însă, și alți „trubaduri” cu mimici expresive ale feței. Rolul acestora este de a le ridica mingea la fileu mercenarilor supranumiți „analiști politici”. De regulă, aceștia sunt angajați în diferite redacții pe post de jurnaliști, editori, producători sau moderatori de emisaiuni. Mai nou, liderii partidelor obișnuiesc să-și angajeze câte un purtător de borsetă care îi sincronizează pe analiști cu jurnaliștii aserviți. Le dictează care și la ce televiziune să meargă, cine și ce mesaj să lanseze sau să promoveze și cât de agresiv sau temperat să o facă. Prin acest mecanism, stăpânii deseori își lansează reciproc mesaje, se șantajează, se pun la punct unul pe altul. Unii din această schemă cred sincer că ceea ce fac ei se numește jurnalism. Periodic, moderatorilor sau producătorilor de talk-show-uri politice de la noi li se înmânează liste cu „analiști” care trebuie să fie invitați pe la emisiuni (ca să-și justifice banii primiți) și liste cu persoane publice care nu trebuie să apară în niciun caz în emisie. Listele diferă în funcție de postul de televiziune și partidul deservit.

„Găinarii” și „păduchii” au rolul lor

Mai este o categorie (dar nu ultima) de lustragii care ciugulesc din pușculița partidelor – bloggerii aserviți. La partid aceștia sunt numiți „găinari”. Prin intermediul acestora se manipulează online. Misiunea lor este să răspândească bârfe, să creeze așteptări, agiotaj pe online. Uneori li se livrează niște documente ca să le publice pe blogurile lor ca și cum dobândirea acestora ar fi rodul muncii lor. „Întreținerea” bloggerilor nu costă mult. Unii se mulțumesc cu o tabletă, alții cu un telefon, cu o bursă în străinătate sau cu o foaie de odihnă la mare. Alții în genere prestează gratis și speră că în curând vor fi observați și li se va arunca și lor un plic. Așadar, una dintre amenințările majore ale breslei jurnalistice din Moldova este că orice individ cu foamea-n gât este gata să accepte orice mizerie. Nici vorbă de principii. A patra categorie sunt poreclii „păduchi” – pentru că sunt mulți. De regulă, sunt membrii organizațiilor de tineret ale partidelor. Rolul lor este să nege tot ce apare de rău despre partid pe Internet. Aceștia se infiltrează în listele de prieteni ale persoanelor publice pe rețelele de socializare, urmăresc și raportează postările și, atunci când este vizat partidul, reacționează, îl apără. Reacțiile lor sunt de cele mai multe ori dure și butucănoase. Ei vor ca despre isprava lor să audă, dacă se poate, liderii partidului, pentru că de asta depinde mărimea onorariului și, poate, avansarea pe scara ierarhică – de la „păduche” la „găinar”.

În situații critice, pentru a transmite un mesaj puternic, cu impact și cu efect imediat, partidele apelează la așa-numiții „analști-VIP”. Aceștia sunt supranumiți „analști politici internaționali” și pot fi atât din SUA, Rusia sau România. Unii, compromiși prin alte părți, au fost „importați” în Moldova cu boarfe cu tot. Au fost spălați, fardați și puși în fața camerelor. Mesajele pe care le lansează aceștia sunt pentru manipularea elitelor. La cei rămași afară, se apelează rar nu din cauza costurilor (deși este și acesta un element), ci pentru a nu le eroda imaginea implicându-i în dezbateri pe subiecte mărunte, de rutină. Din această cauză e destul de greu (dacă nu urmărești atent mutările politice) să-i separi de cei „de afară” care abordează în mod firesc realitățile din Moldova.

„Instrumente” nocive

După această clasificare a celor care poluează spațiul mediatic și intoxică opinia publică, va fi mai ușor de înțeles de ce instituțiile media de la noi se comportă ciudat.

În facultate, la Jurnalistică, pe lângă îndemânarea de a avea mereu mintea deschisă ni s-a implantat mitul că bunul simț are audiență. O fi având, dar nu în Moldova și nu în epoca oligarhiei. Cum faci ca instituțiile veritabile de presă, cu bun simț, să nu aibă audiență? Cum să le furi telespectatorii pe care să-i zăpăcești cu produse mediatice manipulatorii? Simplu. Le împiedici să se extindă (cu ajutorul controlului ocult exercitat asupra CCA) și le sugrumi economic - asmuți organele de control (pe care le controlezi) contra agenților economici care plasează acolo publicitate. Și gata, le-ai paralizat!

Cu alte cuvinte, parafrazându-l pe fostul șef al Colegiului Disciplinar al CSM, Nicolae Roșca, banda care a capturat Moldova și-a mascat membrii săi, îmbrăcându-i în haine de procuror, lucrător CNA, SIS, pe unii i-a trimis în misiune la CCA, la Televiziunea Publică, pentru ca totul să fie sub control, pentru ca nici o „roată dințată” din mecanismul oligarhic să nu iasă din funcțiune în timpul lucrului.

Soluții

Jurnalismul și mass media în general în Moldova au fost uzurpate. Populația este alimentată aproape exclusiv cu informație alterată, iar jurnaliștii care au rămas fideli principiilor fie lucrează „pentru export” (în cel mai bun caz), fie s-au reprofilat, fie trăiesc în sărăcie. O soluție ar exista. Problema e că în Moldova, jurnalist poate fi oricine care are o legitimație pe care scrie „presa”. La noi legitimația pe care scrie „presa” nu este emisă de o autoritate - nu mă refer la o instituție care să aparțină de stat. Doamne ferește! În Germania, de exemplu, legitimația de jurnalist este eliberată de un sindicat al jurnaliștilor. Și tot acest sindicat are dreptul să i-o retragă în cazul în care a renunțat la libertatea sa profesională. Noi nu avem acest sindicat. De fapt îl avem. Și nu unul. Dar nu la instituții formale mă refer aici. Așa ajung toți neaveniții să pozeze drept jurnaliști. Câți dintre cei care practică astăzi jurnalismul pot afirma, fără să-i mustre conștiința, că și-au exercitat onest misiunea de informare corectă, că încearcă să își facă meseria corect? Câți dintre colegii noștri sunt gata să apară în fața unui sindicat al jurnaliștilor și să-și argumenteze trecutul fără să roșească, pentru a primi legitimația de presă? Foarte puțini. Puțini au înțeles că banii nu țin loc de principii. În ceea ce privește instituțiile media, adevărat - presa nu poate exista fără bani. Dar problema apare atunci când cel care dă bani folosește presa în interes personal. Culmea, nici nu recunoaște că respectiva instituție media îi aparține, pentru a nu-i afecta credibilitatea, pentru a o putea exploata în continuare ca instrument de manipulare. Vrea ca lumea să o perceapă ca instituție independentă. Există și în cazul instituțiilor media o soluție: patronatul de presă să-și asume principiile care stau la baza jurnalismului autentic. Abia atunci vom putea spune că avem business de presă onest, că și în Moldova presa este o afacere, că audiența aduce publicitate, bani. Dar business-ul nu poate, nu are voie să elimine etica jurnalistică. Atunci când patronatul se identifică cu politicalul și ajunge să dicteze conform intereselor grupului respectiv de persoane, avem de-a face cu uzurparea jurnalismului.

Vitalie CĂLUGĂREANU

Comunicarea în instituțiile publice din Moldova - o meserie complexă, dar puțin cunoscută

Foarte puțin se cunoaște despre ceea ce se întâmplă în culisele instituțiilor publice de la noi. De cele mai multe ori, pentru a nu crea panică în societate sau a-și acoperi gafele, instituțiile statului transmit mesaje cu un conținut general, fără detalii, cu citate diplomatice, fapt ce generează nemulțumiri din partea ziariștilor, a societății civile și, nu în ultimul rând, a populației. Sunt dese și cazurile când șefii instituțiilor publice fac declarații neelaborate și necoordonate cu specialiștii în comunicare, pentru că sunt convingeți că se pricep mai bine ce trebuie să spună decât angajații din serviciile de presă. Lipsa de coeziune a mesajului duce la slăbirea încrederii populației în instituțiile publice, care și așa se află într-o situație dramatică. Iată de ce rolul comunicatorului este unul incontestabil.

Comunicarea se face cu profesionalism, nu cu improvizație

Din păcate, în domeniul comunicării la noi există un mare decalaj între teorie și practică. Deși în legislație au fost preluate modele occidentale, mesajele instituțiilor statului nu sunt întotdeauna de calitate. Există mai multe explicații - în primul rând, cei mai mulți comunicatori nu sunt bine pregătiți, nu au capacitate de analiză și de sinteză și de aceea calitatea mesajului devine îndoielnică. Deseori nu au încredere în profesionalismul comunicatorilor nici funcționarii din diverse direcții sau chiar ministrul, care se apucă din proprie inițiativă să scrie comunicate de presă, să lanseze campanii de promovare și chiar să își stabilească singuri participările la emisiuni, fără să se consulte cu specialistul în comunicare.

Neavând experiență în domeniu, aceștia nu sunt coerente în declarații și ajung să comită gafe. Un exemplu recent este cel al premierului Valeriu Streleț, care a anunțat public că dolarul va ajunge la aproape 40 de lei. După ce a doua zi a adunat critici, prim-ministrul a spus că a adus doar un exemplu alogic pe fundalul protestelor din PMAN și relația cu FMI. Într-un alt caz, tot premierul, după ce ANRE a scumpit energia electrică și gazul, a declarat că tarifele sunt justificate, iar mai apoi, când în presă au fost lansate alte argumente, șeful Executivului a afirmat contrariul. În lipsa unui mesaj coerent, autoritățile riscă să piardă încrederea cetățenilor.

Un alt exemplu ce indică marea discrepanță dintre teorie și practică este modul în care se face comunicarea guvernamentală în contextul protestelor. Așa cum a fost mobilizată poliția, Biroul

de comunicare al Guvernului urma să adune cei mai buni specialiști din ministere în cadrul unei celule de criză, care să informeze prompt despre acțiunile autorităților vizavi de revendicările protestatarilor. În această perioadă, mesajele transmise au fost departe de principiul „O voce, o instituție”, ceea ce denotă că în interiorul clădirilor statului există o mare deficiență de comunicare. Și de aceea comunicarea nu se realizează cu profesionalism, ci cu improvizație.

Dificultățile comunicatorilor

În R. Moldova, comunicatorii sunt percepuți, pe de o parte, ca image makeri ai instituțiilor în care lucrează, iar pe de altă parte, drept reprezentanți ai partidelor de la guvernare. Și asta pentru că fotoliile șefilor din Guvern sunt împărțite pe criterii politice. De exemplu, până nu demult, un minister o avea în fruntea serviciului de presă pe șefa de la comunicare din partidul din care ministrul făcea parte. Sunt și exemple când comunicatorii, chiar dacă nu sunt de acord cu unele decizii politice, sunt nevoiți să le promoveze, ca să nu-și piardă locul de muncă. Așa că au acceptat să facă platforme de comunicare și site-uri publice în culorile partidului, iar în comunicatele de presă și în poze neapărat trebuia să apară și șeful de partid, în prim-plan, uneori chiar și cu un citat.

În alte cazuri, comunicatorii nu și-au putut exercita funcția normal, pentru că, din motive subiective, ministrul nu le permitea accesul la ședințele sau întrevederile din cadrul instituției. Și nu rare au fost cazurile când ziariștii au avut nevoie de o reacție a ministrului, iar comunicatorul nu răspundea la telefon pentru că nu știa ce să spună.

În plus, condițiile în care muncesc mulți dintre comunicatori sunt deplorabile. Unii activează în birouri foarte mici, iar alții alături de colegi din direcții care nu au nicio tangență cu domeniul comunicării. Cei mai mulți nu au condiții elementare pentru a-și exercita funcția - mijloacele tehnice lipsesc sau sunt insuficiente și învechite. Muncesc deseori peste program sau în zile de odihnă fără să fie plătiți pentru orele de muncă suplimentare. Și la toate acestea se adaugă faptul că la noi comunicatorii au salarii foarte mici, ceea ce generează o migrație continuă spre domenii mai bine plătite. Asistăm astfel la o deprofesionalizare a funcției publice, ceea ce este un lucru foarte îngrijorător.

De ce este importantă comunicarea publică

Adevărații comunicatori își construiesc strategii solide de comunicare, adaptate în permanență la fiecare eveniment în parte, pentru a fi originale, pertinente și realiste. Pentru a corespunde acestor cerințe, comunicarea trebuie să se bazeze pe o bună analiză a situației. Această analiză permite înțelegerea problemelor care trebuie rezolvate, găsirea soluțiilor posibile, înțelegerea contextului, studierea părților implicate, sesizarea resurselor existente și, în ultimă instanță, identificarea oportunităților pentru a face ca mesajul să aibă un real impact. Guvernul nostru a încercat să amelioreze comunicarea în sectorul public. La sfârșitul anului 2010, a fost aprobată o decizie cu privire la unitatea de informare și comunicare cu mass-media a autorității administrației publice centrale. Decizia prevedea instituirea unui sistem eficient de comunicare în cadrul Executivului, sporirea accesului la informația publică și a interacțiunii Guvernului cu cetățenii și societatea civilă, precum și în vederea asigurării transparenței în activitatea autorităților publice centrale. În baza acestei hotărâri a fost aprobat un Regulament care se referă la misiunea, funcțiile și atribuțiile de bază, drepturile, responsabilitățile și modul de organizare a activității subdiviziunii. Astfel, comunicatorilor le-a revenit o serie de atribuții și drepturi copiate frumos din practicile internaționale, dar greu de realizat în activitatea de zi cu zi. Unele ministere nu și-au creat până acum servicii de presă. Nu a fost deocamdată înființat nici Consiliul de comunicare, care urma să reunească specialiștii în comunicare din toate ministerele, o dată pe săptămână, pentru a pregăti mesaje coerente/consistente și a întreprinde activități de comunicare în mod organizat.

Comunicarea guvernamentală în regiune

Și alte guverne din regiune se confruntă cu probleme similare. Despre ele se discută și se caută soluții în cadrul unui forum profesional al comunicatorilor din sectorul public - SEECOM, creat în urmă cu trei ani la Budva (Muntele Negru). Aceasta reunește comunicatori din guvernele a 13 țări din sud-estul Europei, printre care și R. Moldova. S-a dovedit că țara noastră are și bune exemple pentru o comunicare cu publicul – în ultimii ani toate ministerele și-au creat platforme de comunicare pe rețelele sociale, unde informează despre evenimentele pe care le organizează și adună comentarii.

Moldova a participat de fiecare dată, delegându-și un reprezentant al Biroului de comunicare și relații cu presa al Guvernului, la reuniunile SEECOM. Această asociație vrea să promoveze cele mai înalte standarde etice și profesionale prin schimbul de experiență între comunicatorii din sectorul public, astfel încât să ajute guvernele din regiune să aibă o comunicare eficientă cu cetățenii și să creeze politici mai bune, care sunt mai sensibile la nevoile reale, așteptările sau preocupările oamenilor. Valorile

SEECOM sunt stipulate în Declarația de la Budva, adoptată în 2012: transparență și deschidere; incluziune și participare; integritate, imparțialitate și interes public; comunicarea internă; schimburi și cooperare profesională; abordare inovatoare. În fiecare an, asociația adună comunicatorii din regiune și invită experți în domeniul comunicării în sectorul public din Europa de Vest și Statele Unite ale Americii.

Exemplul Occidentului

Țara noastră nu trebuie să inventeze modele de comunicare în sectorul public. Ele au fost deja puse în aplicare în țările avansate și pot fi preluate cu succes. În țările europene din Vest a fost creat un cadru legal care reglementează rolul comunicatorilor, încurajează importanța comunicării și participarea directă a oamenilor, ceea ce poate face și R. Moldova. Comunicatorii nu doar transmit populației mesajul autorităților, ci sunt și cei care analizează, disecă și care spun ce se poate de făcut ca mesajul să ajungă mai bine la oameni, mai ales că în ultimii ani a crescut numărul instituțiilor mass-media.

În Italia, de exemplu, au fost deschise birouri în teritoriu, datorită descentralizării. O lege din 1983 obligă ministerele să creeze servicii de comunicare locale pentru a aduna de la cetățeni sugestii care să fie folosite la elaborarea viitoarelor măsuri ale guvernanților. O altă lege a fost votată în urmă cu 15 ani și se referă la transparența administrației, iar în 2006, prim-ministrul a emis o circulară pentru reorganizarea structurilor publice, astfel încât să ofere o importanță sporită rolului de comunicator.

În Franța, la fel, datorită descentralizării, s-a îmbunătățit comunicarea autorităților cu populația. Structurile locale comunică între ele și iau decizii imediat fără să aștepte mesaje de la administrația centrală.

În Canada există un Forum al comunicatorilor din instituțiile guvernamentale, ceea ce le oferă acestora un ajutor susținut pe plan profesional, dar și personal. Forumul reunește, începând cu anul 1990, persoanele responsabile de gestiunea comunicării din guvern, din toate ministerele, precum și din alte organisme guvernamentale. Forumul încurajează bunele practici și pregătirea tinerei generații de comunicatori. Mai mult decât atât, pentru a stimula activitatea de comunicator în serviciul public, Forumul oferă în fiecare an premii de excelență pentru cea mai bună utilizare a rețelelor sociale și a altor platforme nonconvenționale, pentru cea mai bună comunicare internă, pentru cele mai bune relații publice, pentru cea mai bună acoperire mediatică a unui eveniment public sau pentru cel mai bun tânăr comunicator etc. Consider că experiența și profesionalismul colegilor străini ne poate folosi pentru a pune în valoare profesia de comunicator în instituțiile publice.

Concluzii

Așadar, meseria de comunicator și, în special, cea de comunicator într-o instituție publică, este una complexă ce necesită cunoștințe vaste, o putere de sinteză deosebită, spirit analitic, capacitatea de a reacționa rapid și eficient la anumite evenimente, muncă în echipă, multă răbdare și, bineînțeles, o etică desăvârșită. Exemplele menționate despre rolul important al comunicatorilor din funcția publică în țări avansate ne întăresc și mai mult convingerea că această meserie este nu numai importantă, dar și foarte necesară. Importanța comunicatorilor într-o țară ca R. Moldova, care pășește cu dificultate pe calea democrației, este una esențială. Cetățenii își pierd tot mai mult încrederea în majoritatea instituțiilor, inclusiv în cele ale statului. De aceea, este foarte important ca în următorii ani, cei care lucrează în funcția publică și cei care îi oferă vizibilitate și credibilitate acestuia (comunicatorii), să lucreze intens împreună pentru

a schimba radical rolul, funcționarea și imaginea instituțiilor publice în ochii populației. Pe lângă o curățare atât de necesară și urgentă a funcției publice de profitori și parveniți, este foarte utilă și constituirea unor echipe de comunicatori care să schimbe imaginea instituțiilor publice. O țară, o democrație nu pot avansa, nu pot evolua fără o funcție publică puternică, onestă, curată, care să lucreze în interesul celor mulți. Serviciile de presă din cadrul instituțiilor publice trebuie să aibă prevăzute bugete ca să își poată organiza activitățile prevăzute în planul de comunicare. Ar fi bine, dacă în acest proces democratic i s-ar face loc și tinerei generații de comunicatori cu studii în țară și în străinătate. Prin modelul său moral și puterea de a lua decizii bune rapid și eficient noua generație ar putea îmbunătăți imaginea instituțiilor publice, percepute astăzi mai mult negativ de către populație.

Elena MOLDOVEANU

În noiembrie, Centrul pentru Jurnalism Independent a lansat primul ghid practic pentru funcționari publici și jurnaliști: "Accesul la informație, fără "baricade". Lucrarea a fost elaborată de experții CJI și vine cu analize și recomandări pentru optimizarea cadrului legal privind accesul la informație, dar și sfaturi practice despre cum să colaboreze mai eficient reprezentanții celor două tabere – jurnaliștii și comunicatorii.

Spune cine îți este patronul, și-ți voi spune cine ești!

Acum câțiva ani, am avut ocazia, în cadrul unui proiect care viza colaborarea dintre ziaristii de pe ambele maluri ale Prutului, să scriu mai bine de o săptămână alături de colegii de la ziarul *Monitorul de Roman* și deja atunci am sesizat că, deși între orașele noastre este o distanță apreciabilă, problemele și frământările sunt cam aceleași. Acum câteva săptămâni, fiind la București, am răsfoit câteva studii despre prezentul și viitorul presei scrise locale, aparținând unor personalități apropiate fenomenului – Petrișor Obaie, Liviu Alexa, Alex Mihăileanu, iar după lectură am ajuns la următoarea concluzie: chiar dacă există diferențe majore în materie de realități (România este membră cu drepturi depline a Uniunii Europene, iar Republica Moldova continuă „să se bată cu capul ba de un perete, ba de altul”), în ceea ce privește prezentul și viitorul presei locale asemănările sunt izbitoare.

De ce? Fiindcă această metamorfoză se explică foarte simplu – toți am ieșit din găoacea comunismului și mulți încă și astăzi mai rămân în mrejele trecutului, iar una din cele mai vehiculate lozinci ale vremurilor de rea pomină este mai actuală ca oricând – „Cadrele hotărâsc (decid) totul!”

Altfel, deloc întâmplător, analiștii media de la București, Iași sau Cluj, cel puțin cei pe care i-am nominalizat deja, după aproape 26 ani (!) de la Revoluție, definesc câteva categorii de ziare: publicații de sorginte comunistă; publicații de aceeași sorginte, dar „privatizate” sau preluate de persoane terțe; publicații deținute de persoane din afara fenomenului; publicații, care aparțin, fie și într-o formă voalată, autorităților publice; publicații, care aparțin patronului și/sau ziaristilor din breaslă.

Ei, bine, nu voi împărți presa locală din Republica Moldova pe categorii or, fiecare își cunoaște „lungul nasului” și ar putea, la dorință, să se asocieze cu una din categoriile enumerate, dar un lucru îl pot spune cu certitudine: Observatorul de Nord, la capitolul cadre, este un fel de „hibrid”, un fel de „struțo-cămilă”, care întrunește, aș vrea să cred cu succes, persoane venite încă la începuturile independenței noastre din afara domeniului (cu studii în psihologie și pedagogie) – directorul ziarului și umila mea persoană, care demult au legat comunismul de gard, precum și doi tineri ziaristi, care gândesc și acționează europenește. Și dacă am vorbit de cadre, să spunem (nu din auzite, dar din cele trăite pe parcursul a 18 ani de când există Observatorul de Nord) câte ceva despre acei care, într-un fel sau altul, influențează procesul plămădirii, nașterii, răspândirii și - Doamne ferește! - morții unui ziar: **patronul, ziaristul, autoritățile** (în multe cazuri) și **cititorul**.

I.

PATRONUL ideal ar trebui să fie cel care aduce banii, dar care nu influențează procesul de creație. În presa de la noi, însă, deseori se întâmplă invers – cel trecut în acte drept „stăpân” consideră că ziaristii ar trebui să genereze bani, iar scopul lui suprem este doar de a-i fericii cu prezența și de a se lăuda colegilor de afaceri că este un fel de Berlusconi al Sorociei (Orheiului, Floreștiului, Bălțului, Comratului...). Am cunoscut la Soroca un „patron”, care nu știa alfabetul și care elementar nu știa pe ce lume trăiește, dar care mereu se erija în... editorialist și formator de opinie. Materialele scrise de el și citite, eventual, de actorii Anatol Durbală sau Petru Oistric puteau deveni adevărate capodopere în ale umorului. Bineînțeles, ziarul lui de doi bani a dat ortul popii în câteva luni, dar și această perioadă a fost de ajuns pentru a polua spațiul informațional și așa nu foarte curat. Or, dacă pentru a deschide o farmacie patronul are nevoie de o grămadă de certificate și permisiuni, pentru a deveni posesor de ziar este nevoie de niscaiva bani, câțiva oameni care să poată scrie și cât mai mulți oameni pe urechile cărora să pui macarioanele. Fără îndoială, există și patroni de altă factură, oameni care înțeleg forța cuvântului scris, dar cu fiecare an aceștia devin tot mai puțini... Apropo, în anii 90 ai secolului trecut la Soroca erau înregistrate 2006 cooperative (!!!), care confecționau lenjerie intimă și încălțăminte, iar astăzi mai produc încălțăminte doar 6-7 firme sau deținători de patente. Cu lenjeria intimă lucrurile stau și mai prost – zero patroni, domnilor! La fel, sunt sigur, se va întâmpla și cu deținătorii de ziare, mulți dintre care vor lăsa în urma lor doar mizerie și dezamăgire.

II.

ZIARISTUL ar trebui, dar nu întotdeauna poate sau dorește, să fie coloana vertebrală a unui organ de presă. Un ziarist bun poate influența patronul, dacă acesta o ia razna și-și bagă nasul acolo unde nu-i fierbe oala. Cu părere de rău, în Republica Moldova deseori se întâmplă viceversa, de aceea avem tot dreptul să parafrazăm cunoscuta înțelepciune populară – „spune cine îți este patronul și-ți voi spune cine ești!”. Pe de altă parte, calitatea jurnaliștilor ieșiți de pe băncile facultăților de profil lasă mult de dorit, ca să nu zic altfel. Personal am căutat opt ani (!), din numărul a zeci și zeci de studenți veniți la practică, un reporter și numai după atâta amar de vreme m-am „căpătuit” tocmai cu doi reporteri cu care nu-mi este rușine să ies în lume - Tatiana Zabulica și Vadim Șterbate. Despre ce ne vorbește acest deficit? Despre faptul că un ziarist bun este „opera naturii”, a

lui Dumnezeu și nicio facultate, cu cele mai luminate minți de profesori, nu poate face minuni. Pe parcursul anilor mi-a fost dat să întâlnesc gazetari care, prin opera lor, mai mult sperie cititorul decât îl face să aboneze ziarul, autori de articole prăfuite (chiar dacă erau tineri ca vârstă), oameni întâmplători în domeniu, dar cu orgolii și pretenții de mari mahări în ale scrisului. Pe de altă parte, nu știu cine și nu știu de ce a împărțit ziaristii din Republica Moldova în „centrali” (naționali, de la Chișinău) și „provinciali”, fiindcă nu cred că viza de reședință este factorul decisiv în meseria de ziarist. (Până și la acordarea premiilor anuale celor mai buni ziaristi din republică – „Mărul de aur” uneori presa locală era pusă într-o altă oală decât cea centrală). Nu știu, repet, cine ne-a împărțit în aceste categorii, dar se creează impresia că cineva ține neapărat să-ți arate locul, să-ți spună cine este VIP în țara aceasta și cine este „țăran plouat”. De parcă nu poți fi ziarist bun la Cimișlia și unealtă în mâna cui va la Chișinău... Or, ziaristul din provincie este mereu într-o situație „delicată” – dacă la Chișinău ai scris ceva ce nu trebuie, ieșind în stradă te dizolvă în mulțime și nu-ți va reproșa nimeni că ai greșit, ceea ce este practic imposibil de făcut la Soroca sau la Orhei. Nu aș fi amintit de acest moment, dacă nu i-as fi resimțit, ca redactor-șef, consecințele: defavorizarea ziaristilor din raioane toarnă apă la moara Chirițoilor de tot felul și-i fac pe ziaristii tineri să fugă, ca dracul de tămâie, de „provincia” în care s-au născut.

III.

AUTORITĂȚILE nu pot avea, în mod normal, organe de presă, dar, totodată sunt obligate să-și asigure transparența în activitate. Pentru foarte multă lume respectarea acestor reguli este aproape imposibilă. Deprinși să fie lăudați și puși la loc de cinste, cinovnicii de toate rangurile se despart cu greu de jucăria pe nume „ziar”. Nu întâmplător s-a pus accentul, în ultimii ani, pe deatazarea presei, lucru care s-a făcut de-iure, dar nu și de-facto. Nu de alta, dar în raioanele unde șefii au fost mai șmecheri, ziarele și-au schimbat doar forma, nu și conținutul. Altfel, cel mai bine era dacă ziarele locale, nu toate laolaltă, dar cele cu tirajul și aria de răspândire mai mare, să editeze un fel de Monitor Oficial al raionului, în care să fie publicate toate deciziile primite de consiliu, dar multor președinți li se pare prea puțin răspândirea materialelor oficiale – ei au nevoie de lustruirea imaginii și de laudă zi de zi, 24 din 24 de ore. Și dorința lor a fost ascultată de patroni și redactori, care publică materiale cu însemnele BP (bani publici) la stânga și la dreapta. Stând strâmb și vorbind drept, recunosc cu mâna pe inimă că și Observatorul de Nord

publică astfel de materiale, fiindcă, pe de-o parte, nu poți trăi doar cu aer și tipări ziarul cu ajutoare umanitare, iar pe de altă parte, trebuie cumva mediatizată și activitatea autorităților. Mai cu seamă că există și materiale fără însemnele BP, în care autorul poate să scrie ceea ce se întâmplă, dar nu ceea ce „trebuie”. Poate că am renunța la acest enervant BP, dar... te doare inima când vezi cum alții papă banii statului, iar tu stai cu ochii în soare. Apropo, la Soroca se mai practică și organizarea unor licitații pentru ziarele locale în ceea ce privește mediatizarea activității autorităților, dar niște licitații mai deosebite, care au mai mulți învingători, nu unul, cel mai bun. Adică, noi vă dăm câte un os la fiecare, dar voi fiți atenți la ce și cum scrieți.

IV.

CITITORUL este, poate, veriga cea mai importantă din acest lanț, dar numărul și, îndeosebi, calitatea lui scad în permanență. Este, probabil, un proces obiectiv și greu de stopat, dacă ținem cont de creșterea vertiginosă a ponderii tehnologiilor informaționale. Este suficient să facem o retrospectivă a tirajelor ziarelor ca să vedem tendința spre micșorare și să sesizăm orientarea cititorilor spre alte surse de informare decât ziarul. Numărul celor care scot din buzunar câteva zeci de lei anual, pentru a fi „pe fază” scade vertiginos. O analiză făcută de redacția noastră demonstrează că ponderea cititorilor de vârstă tânără și medie, care abonează sau procură un ziar este infimă: doar 10-15 la sută din populația activă citește ziarul, partea leului din abonamente, de exemplu, revenind pensionarilor. Despre ce ne vorbesc aceste cifre? Despre lenevia proverbială a moldovenilor, care preferă televizorul ca sursă de informare și despre pericolul iminent de dispariție a ceea ce se numește „abonare”. Există pericolul că, odată cu pensionarii, în speță cei din localitățile rurale, va pleca (va muri) și varianta clasică a multor ziare. Iar dacă abonare nu e, nimic, sau aproape nimic, nu e.

ÎN CONCLUZIE: patronii de ziare și jurnaliștii trebuie să rezolve, de urgență, două probleme foarte importante: prima – să pună accentul pe calitatea materialelor publicate și pe veridicitatea informației aduse cititorului și, doi – să țină pasul cu viața și să „occidentalizeze” pe cât se poate de rapid organele lor de presă. Asta, dacă vor să supraviețuiască într-un secol al marilor schimbări tehnice și informaționale.

Victor COBĂȘNEANU

Presă - catalizatorul remanierilor din Guvern?

Zilele trecute Ziarul de Gardă a publicat un articol cu privire la averile, firmele, interesele lui Vitalie Iurcu, fostul director de la Moldtelecom, actualmente viceministru al Economiei. Vitalie Iurcu, fiind doar cinci ani la conducerea unei întreprinderi de stat, a reușit să adune o avere impresionantă. Acum locuiește într-o casă de lux, conduce un Porsche Cayenne, deține mai multe terenuri scumpe în Chișinău, iar prin intermediari este implicat în activitatea mai multor firme.

Menționăm că înainte de publicarea acestui articol, reporterul ZdG, Victor Moșneag, a muncit mult, dar și deontologic. În primul rând, a trimis o solicitare de informații la Moldtelecom, cu mult timp în urmă, în luna aprilie 2015, după sărbătorile de Paști, solicitând informații de interes public, în special despre banii cheltuiți de întreprinderea de stat Moldtelecom. Răspunsul care a venit mai târziu, a fost sobru ca o zi de post negru. Ni s-a spus că nu putem primi copii ale unor acte oficiale ale Moldtelecom.

Am recitat încă o dată Articolul 4 din Legea cu privire la accesul la informație, care spune că "Oricine are dreptul de a căuta, de a primi și de a face cunoscute informațiile oficiale" și am continuat să muncim. [Articolul](#) "Cinci ani la Moldtelecom = casă și mașină de lux, terenuri de milioane și un nepot care face toți banii", publicat la 10 septembrie, a fost foarte bun, potrivit aprecierilor cititorilor. Zeci de mii de cititori on-line, mii de preluări pe rețelele de socializare, mii de cititori ai variantei tipărite a Ziarului de Gardă, dar și cititorii multor altor media din R. Moldova care au preluat subiectul de la www.zdg.md. Comentariile la articol au curs cu nemiluita, practic toate au confirmat importanța temei, dar și calitatea articolului, buna argumentare a faptelor invocate.

Care a fost reacția viceministrului la acest articol? Dar a ministrului care îl are în subordine? Dar a Guvernului care l-a adăvășit pe acest ministru? Dar a CNA? Dar a CNI? A fost o reacție comună: de tăcere cooperantă, de ignorare a dezvăluirilor din presă.

La 12 septembrie 2015, la două zile de la publicarea acestui articol, a demisionat întregul Guvern. Pe bune. Dar nu Guvernul R. Moldova, ci al Egiptului. Ce ar avea în comun aceste două guverne? Un singur fapt - că au fost criticate în presă pentru acte de corupție. Diferența e că în Egipt, presiunea presei asupra funcționarilor corupți e mai funcțională.

La 15 septembrie 2015 a mai căzut un Guvern, tot din cauza presei. De data aceasta premierul Australiei, un stat cu indici înalți ai calității vieții, a fost nevoit să se retragă din cauza

criticismului mass-media. Nu, Tony Abbot, premierul australian, nu a demisionat din cauza vreunui miliard furat. Ultimul val de critici a fost de-a dreptul hilar, premierul a fost ridiculizat pentru că, în timpul unei vizite a sale în Tasmania, la o fermă, premierul Tony Abbot ar fi mușcat o ceapă cu coajă cu tot. Internauții au considerat asta un gest de populism și ignoranță, fapt pentru care au fost făcute zeci de caricaturi și glume la adresa unui premier care nu știe a curăța o ceapă. Apăruse și o pagină de Facebook intitulată "Tony Abbot, te rugam să demisionezi acum".

La 13 septembrie 2015 Abbot poza zâmbind larg în fața presei, tăind panglica la o autostradă nou-nouță, iar peste o zi - demisiona. A doua zi după demisie, a scris pe pagina sa de Facebook: "Mulțumesc pentru privilegiul de a fi prim-ministru. Este umilitor să pierzi, dar nu se compară cu onoarea de a fi solicitat să conduci un guvern". Pierdantul Abbot a recunoscut că s-a retras din cauza criticismului presei. În cadrul ultimei sale conferințe de presă, a criticat ardoarea cu care mass-media atacă persoanele publice, dar a zis totuși că "dacă vreți să aveți o acoperire bună în presă, trebuie să fiți un guvern bun!". Abbot este al patrulea premier al Australiei demis în ultimii cinci ani. La Chișinău într-o perioadă similară s-au schimbat șase premieri. Unul dintre cei șase a fost demis în baza unor dezvăluiri de presă, mai bine zis a unui [articol](#) din Ziarul de Gardă "CV-ul necenzurat al premierului". Totuși, demisia acestuia a avut loc nu din cauza presiunilor făcute de mass-media, ci mai degrabă din cauza presiunilor politice, sau a intereselor politice care s-au folosit de dezvăluirile din presă. Cel mai straniu, totuși, în acest context, este comportamentul fostului premier Gaburici. Deși Ziarul de Gardă, dar și alte instituții media, i-au solicitat respectuos date cu privire la studiile sale, explicații și dovezi clare cu privire la diplomele pe care le are sau nu le are, premierul de atunci nu a răspuns niciodată, nici în perioada în care a fost premier, nici după. Mulți vor zice că de vreme ce Chiril Gaburici nu mai este premier, de ce ar trebui să explice aceste chestiuni ce țin strict de viața sa personală. Există o sumedenie de exemple în administrarea publică europeană, când foștii demnitari, demși în baza unor dezvăluiri în presă, au fost urmăriți până nu au răspuns exhaustiv la întrebările jurnaliștilor și ale societăților.

În 2013, Bill Walker, parlamentar scoțian, a demisionat pentru că ... a fost acuzat de violență domestică. Nu își bătea soția la momentul acela. Pur și simplu presa a descoperit că, anterior, pe când nu era parlamentar, în alte căsnicii, demult consumate, Walker și-ar fi abuzat persoana dragă, prin "îmbrânceli,

o vânătaie la ochi, fluturând o armă în aer, lovind-o cu o tigaie, aplicând abuz emoțional”. Chiar dacă fostele lui soții divorțaseră și actele de violență se consumaseră demult, chiar dacă aceste acte de violență puteau fi probate doar prin declarații, Walker a trebuit să răspundă. Or, demisia lui în 2013 după articolele din presă nu a mai fost suficientă. Organele de drept au pornit o anchetă pe cazul vânățărilor cauzate cândva și fostul deputat a fost judecat, condamnat și băgat la pușcărie. Precum vedem, cazurile de corupție nu mai sunt singura cauză a presiunilor mass-media asupra politicienilor europeni. Orice gafă comportamentală, orice abuz în viața privată, comise la momentul aflării în funcții publice sau până la acel moment sunt dezvăluite în presă și sunt acceptate de către politicieni drept pretext rezonabil pentru demisie.

Cu câteva luni în urmă, la 26 iulie 2015, baronul Joh Sewel, politician britanic, profesor universitar, membru al Camerei Lorzilor, a fost nevoit să își dea demisia după ce un ziar a publicat niște imagini din viața sa privată - consuma droguri. A demisionat imediat, iar Camera Lorzilor s-a desolidarizat imediat de el. Cariera politică a lui Sewel, începută cu succes în 1974, s-a terminat într-o clipă, după un articol de ziar care expunea viața sa privată în afara orelor de muncă. La două zile după demisia sa, ediția britanică The Guardian publica un articol cu titlul “Presiunea presei funcționează: Sewel a demisionat pe fundalul unei frenezii alimentate de ziare”. În acest articol este evocat efortul a zeci de media britanice, care au scris în unison articole critice la adresa lui Sewel, până în momentul în care acesta a demisionat. Presa din Marea Britanie este apreciată de public, mai ales când scrie despre ceea ce nu tolerează societatea: nu doar corupția și spălările de bani publici, ci și iresponsabilitatea, încălcarea normelor de etică, sau chiar a unor norme nescrise, dar considerate imorale de societate. Wikipedia are o pagină specială, intitulată “Lista scandalurilor politice în Marea Britanie”, care relevă articolele de presă ce au contribuit la demiterea demnitarilor publici în ultimele decenii. În Republica Moldova, o țară cu un înalt nivel de corupție, dar și cu un înalt nivel de control asupra presei, investigațiile jurnalistice și

dezvăluirea corupților sunt un lux. Cu toate acestea, săptămânal, presa publică anchete reportericești care demonstrează cu cifre și fapte cazuri de corupție în Guvern, în ministere, în agenții, primării, judecătoria, procuraturi, sectoare de poliție. Reacția Guvernului, a Parlamentului, a Procuraturii Generale, a CNA, a CNI, este foarte slabă și se rezumă la două aspecte: sau reacționează de formă, sau se solidarizează în lipsa de reacție. Îmi amintesc reacția președintelui Parlamentului Marian Lupu la articolul ZdG despre castelul și averile lui Anatol Donciu, proaspăt ales drept primul președinte al Comisiei Naționale de Integritate. A strigat atunci, în noiembrie 2012, de la tribuna Parlamentului, că ZdG l-ar fi ponegriț pe nedrept pe Donciu. „Faptul că în politicul și mediul informațional moldovenesc un om poate fi făcut cârpă timp de 5 secunde, eu îl știu. Și pentru mine acest lucru niciodată nu va servi drept temei pentru o judecare serioasă. Din acest motiv, trebuie să lăsăm persoana respectivă și pe ceilalți membri ai CNI să se manifeste prin acțiuni concrete și doar acțiunile lor trebuie să fie puse la baza judecății mele”. Au trecut anii, atât Anatolie Donciu, cât și alți membri ai CNI au demonstrat obscuritate, lipsă de profesionalism, dar și abuz în serviciu, iar presa doar semnalase de la început o problemă care s-a agravat în timp. Obiceiul păgubos al unor politicieni de a ataca presa pentru faptul că îi critică a fost evaluat cel mai adecvat de către fostul premier britanic cu jumătate de secol în urmă: „Un politician care se plânge pe presă este ca și un marinar care se plânge de vânt”. Și încă un argument vechi care ar trebui să ajungă în atenția actualii clase politice moldovenești, care se preface că presa „face cârpă din oameni integri”. În cartea sa „Prim-miniștrii și mass-media: Chestiuni de putere și control”, Colin Seymour-Ure, scrie despre rolul presei în demiterea demnitarilor. „În toate aceste cazuri de demisie presa a fost un catalizator. Cinci din cele șapte remanieri din Guvernul Blair din 1997 au fost provocate de presă. (...) De fiecare dată, reputația premierului și a întregului guvern este pătată, mai ales atunci când premierul susține un ministru criticat de presă, căci până la urmă, presa oricum îl va forța pe premier să predea scalpul acestui ministru”.

Alina RADU

Revistele de cultură, trimise la plimbare

Mi-ar fi plăcut să citesc ceva în aer liber, de aceea am mers într-o dimineață de vară la Porțile Orașului. Văzusem de departe un copac rotat, sub el dormea un boschetar învelit până peste cap cu o pătură maronie, așa că am trecut pe alături, navigând printre munți de gunoaie. Pe teritoriul Muzeului Satului am descoperit un petec curat de iarbă, m-am așezat încercând să alung din minte imaginile cu sticle de plastic, pungi, hârtii, seringi, resturi menajere, am vrut să trasez o graniță între mine și deșeurile abia văzute, când pe cărare s-a ivit un burdihan și apoi cel căruia îi aparținea. "Vi cito tut delaete? Vi ot bezdelia tut sidite?" ("Ce faceți aici? Trândăviți?"), m-a întrebat omul și mi-a părut inutil să discut cu el.

M-am gândit că poate în centrul Chișinăului voi găsi un locușor potrivit pentru un sfert de oră de lectură, dar toate băncile din parcuri erau ocupate de oameni care mâncau pop-corn sau îi ascultau pe vorbitorii din Piața Marii Adunări Naționale ce protestau împotriva puterii.

Tocmai în Valea Trandafirilor am găsit o bancă liberă, m-am așezat, mi-am pus ochelarii pe nas, când de-odată apare de după tufarii decorativi un ponei, condus de stăpâna lui și urmat de părinții copiilor ce-și așteptau rândul să urce pe căluț. "Cât costă un cerc?", se interesau părinții. "20 de lei", zicea femeia cu biciușca. "O, ești ca un kazak!", își admira o mamă fiul. "O, ești ca o prințesă!", își lăuda o altă doamnă fiica. "O, ești ca un cowboy!", striga alta, și așa mai departe.

Nu am putut citi nimic în oraș, în ziua aceea de vară. Dar cine mai citește în spațiile noastre publice? Personajul cu o carte sau cu o revistă deschisă pe genunchi a dispărut din peisaj. Se citește mult, firește, pe ecranele telefoanelor mobile și smartphone-urilor, pe monitoare de iPad-uri, însă aceste lecturi înseamnă comunicare și nu au legătură cu ceea ce numim cultură scrisă. Să nu dăm vina însă pe tehnologii. Doar acestea ne mai țin pe linia de plutire, doar cu ajutorul lor se menține iluzia că trăim într-o lume civilizată.

În presa autohtonă cele mai răspândite sunt titlurile agonice precum: "Ne-au dezbrăcat, acum vor să ne descâlț", "Slugile poporului la groapa democrației", "Valurile de scumpiri ne vor sufoca", "Corabia "Republica Moldova" se duce la fund".

R. Moldova cheltuiește anual 8 euro, pe cap de locuitor, pentru cultură

Potrivit unui sondaj realizat de Magenta Consulting în RM, 33% din respondenți au declarat că se gândesc la o eventuală plecare

în străinătate. Așadar, unul din trei moldoveni vrea să părăsească Republica Moldova. Pentru că "ne-au jefuit, ne-au prădat, ne-au furat miliardul", pentru că mulți dintre noi au ajuns sub nivelul de subzistență.

Unii demnitari își păstrează, totuși, entuziasmul și ne amintesc cu orice ocazie de "potențialul uman" și de "bogăția culturii". O expresie mai cinică nici că se putea – "bogăția culturii". Suntem pe ultimul loc printre țările europene privind cheltuielile publice în domeniul culturii. Statistica ne pune oglinda în față: în Republica Moldova bugetul pentru cultură reprezintă 0, 08 procente din PIB, adică nici o zecime de procent, iar pe cap de locuitor, din bugetul de stat se cheltuiesc mai puțin de 8 euro pe an pentru cultură.

Într-o astfel de ambianță economică, social-politică, nu au cum să reziste produsele culturii scrise. Orice tipăritură e foarte costisitoare, mai ales după explozia prețurilor generată de inflație și de numeroasele crize politice. Pe de altă parte, veniturile populației sunt derizorii. E logic să afirmăm că într-o țară depopulată, deprimată este imposibil să mai apară și reviste de cultură. Totuși, în pofida a tot și a toate, mai avem publicații de cultură, le putem procura, ne putem abona, unele sunt distribuite gratis, ele respiră, circulă, există!

Revistele de cultură apar sporadic, datorită sprijinului ICR și al Departamentului pentru Relația cu Românii de Pretutindeni

Mai corect ar fi să spunem că revistele de cultură au înviat, după o perioadă când majoritatea lor aproape că muriseră. Vorbim de anii 2013-2014, ani în care publicațiile de cultură de la noi nu au apărut decât sporadic, din cauza crizei de la Institutul Cultural Român, principalul lor finanțator. E de remarcat faptul că nici una din revistele noastre de cultură nu a fost finanțată de guvernul R. Moldova, între anii 1994 și 2013.

Pe primele poziții în presa culturală din RM se află, precum bine se știe, revistele "Contrafort" și "Sud-Est cultural". Ambele constituie niște centre de gravitație în viața noastră culturală, ambele au fost înființate după prăbușirea Uniunii Sovietice – "Sud-Estul cultural" în 1990 și "Contrafort"-ul în 1994, – aceste publicații sunt reprezentative pentru cultura post-comunistă din RM. Mișcarea de emancipare intelectuală de la noi, cea de europeanizare a societății basarabene au avut drept puncte de reper revistele care au apărut cu regularitate datorită sprijinului Institutului Cultural Român (ICR) de la București.

În 2012, însă, Institutul Cultural Român a fost transferat de sub autoritatea Președinției în subordinea Senatului României, fapt care l-a determinat pe fostul președinte al ICR Horia Roman Patapievici să anunțe demisia în bloc a echipei sale. Tot în 2012, odată cu venirea la conducerea ICR a dlui Andrei Marga, a fost sistată finanțarea a șase publicații de cultură din Republica Moldova: "Contrafort", "Sud-Est cultural", "Semn", "Destin Românesc", "Clipa" și "Limba Română". Astfel că în 2013 nu au mai apărut reviste de cultură în spațiul pruto-nistean, în afară de "Literatura și Arta", sprijinită de către Departamentul pentru Românii de Pretutindeni din cadrul Guvernului României.

"Viața literară din Republica Moldova, după părerea mea, lăncezește. Mai ales în ultimul an, de când nu mai apar revistele culturale finanțate de ICR. Susținerea lor a fost sistată în mod abuziv și fără nicio explicație logică de administrația Marga – cea cu atâtea inițiative scandaloase și contondente, care au contrariat lumea literară de pe ambele maluri ale Prutului", scria Vasile Gârneț, directorul "Contrafort"- ului în 2013, răspunzând la întrebările unei anchete privind presa culturală din R. Moldova.

Iar Vitalie Ciobanu, redactor-șef al revistei "Contrafort", se indigna: "Acum, în 2013, nu mai pot vorbi despre favoruri și nici despre prea multe întâlniri fericite, ba chiar deloc, dacă mă gândesc la ceea ce s-a întâmplat cu Institutul Cultural Român, la cum s-a repercutat dezastrul provocat de echipa Marga în Basarabia. Am rămas sincer mirat – în primul rând, mirat, uluit și apoi jignit – că cineva a considerat munca mea și a colegilor mei de la "Contrafort" un fleac, o cantitate neglijabilă, un „ce“ detașabil, un material expirat. Din nesimțire sau pentru că aveau de plătit niște polițe adversarilor politici".

Spre sfârșitul anului 2013 a apărut, totuși, un număr al revistei "Contrafort", cu sprijinul Ministerului Culturii al Republicii Moldova. În 2014, au apărut cinci numere de revistă, cu un tiraj de 1000 de exemplare. Anul curent aceasta apare cu un tiraj de 800 de exemplare. Revista are și 15 000 de vizitatori, lunar, pe web site.

La solicitarea subsemnatei, Vasile Gârneț a precizat: "20 de ani ai "Contrafort"- ului i-am marcat în octombrie 2014, când am scos un număr special. N-am făcut festivități, pentru că nu am avut cu ce". Actualmente, editor al revistei "Contrafort" este Fundația Culturală "Contrafort", sprijinită de Institutul Cultural Român. ICR acordă doar suma pentru onorarii – o sumă modestă.

Amintim că pe site-ul Ministerului Culturii al Republicii Moldova sunt publicate "Rezultatele concursului privind finanțarea din bugetul de stat în anul 2015 a proiectelor culturale ale asociațiilor obștești", printre câștigători fiind Fundația Culturală "Contrafort" (suma aprobată este de 50 mii de lei) și Fundația "Sud-Est cultural" (suma aprobată – 40 mii de lei).

De la Vasile Gârneț aflăm că "în acest an, suma promisă de Ministerul Culturii din Moldova încă nu a sosit, dar am fost asigurați că o vom primi negreșit" (am discutat cu Vasile Gârneț în august 2015).

Valentina Tăzlăuanu, redactor-șef al revistei "Sud-Est cultural", menționează de asemenea că încă nu a primit finanțare din partea Ministerului Culturii pentru 2015. Din partea ICR-ului revista primește 10 250 RON pentru onorarii, după fiecare număr deja apărut. Cheltuielile pentru tipar și hârtie revista trebuie să și le acopere din cont propriu. "Sud-Est cultural" apare cu un tiraj de 500 de exemplare, cel mai recent număr, consacrat aniversării a 25-a a publicației, a fost susținut de Primăria municipiului Chișinău, incluzând o serie de comunicări din cadrul Colocviului "Cultura în democrație".

Fiecare număr e o piatră de încercare pentru echipa redacțională și poate fi comparat cu un act de sacrificiu. Însă Valentina Tăzlăuanu își păstrează tonul echilibrat când vorbește despre "Sud-Est cultural": "Nu-i prea frumos să te lamentezi. Iar dacă ajung să mă plâng o fac pe din două cu un sentiment de jenă pentru care pur și simplu n-am cuvinte. (...) Când ești pus într-o situație de viață și pur și simplu nu ai încotro, nu-ți pui problema dacă te țin sau nu puterile, dacă merită să te zbați, dacă are vreun rost să construiești stratageme de supraviețuire, să bați pe la uși și să oferi la nesfârșit argumente că ceea ce faci merită să fie sprijinit. Este o formă de umilință imposibil de suportat" (dintr-un interviu publicat în cartea "Ceea ce rămâne" de Valentina Tăzlăuanu).

Una dintre cele mai importante și longevive reviste de cultură din Republica Moldova, "Limba Română", va împlini de asemenea, în curând, 25 de ani. E un prilej de a sărbători, dar membrii colegiului de redacție sunt cuprinși de tristețe. De mai bine de doi ani nu au salarii.

Fondată în anul 1991, la inițiativa lui Ion Dumeniuk, Nicolae Mățaș și Alexandru Bantoș, revista "Limba Română" este editată în prezent cu sprijinul Ministerului Afacerilor Externe al României – Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni. Sprijinul constă în acoperirea cheltuielilor doar pentru hârtie și tipografie. Bani pentru salarii și onorarii nu sunt. "Nimeni nu mai finanțează munca redacțională", punctează Alexandru Bantoș, redactorul-șef la revistei, care ne-a mai relatat că pentru 2015 Departamentul Politici pentru Relația cu Românii de Pretutindeni din cadrul Ministerului Afacerilor Externe al României încă nu a încheiat, până la data de 1 august 2015, contract cu "Limba Română" de la Chișinău. Revista apare pe datorie, redactorii fac muncă de voluntariat. Alexandru Bantoș afirmă că cea mai fastă perioadă din viața revistei a fost între anii 2007 și 2012, iar din 2013 "toate s-au răsturnat". "25 de ani am întins-o, dar acum firul ar putea să se rupă", ne spune Alexandru Bantoș.

Unele reviste de cultură au sucombat, sprijinul din partea Guvernului RM întârzie

Din păcate, firul vieții câtorva reviste de cultură din RM s-a rupt deja. Au sucombat revistele "Semn", "Clipa", "Stare de urgență", cele care au coagulat producția artistică și spiritul critic al generației 2000.

A apărut, în schimb, la Chișinău, în 2010, revista literară și publicistică de limbă rusă "Russkoe Pole", în unul din editoriale citim că revista condamnă naționalismul radical, rusofobia și "politica antipopulară a liberalilor". "Russkoe Pole" are un tiraj de 500 de exemplare și e susținută de Ambasada Federației Ruse în R. Moldova și de Centrul Rus de Știință și Cultură. Redactorul-șef al revistei, Olesea Rudeaghina, afirmă că "Russkoe Pole" e publicația Asociației Scriitorilor Ruși din R. Moldova, nu e pusă în vânzare, ci oferită gratis cititorilor. Pe copertă vedem panglica Sfântului Gheorghe, "un detaliu principal de design ce completează titlul". Revista "Russkoe Pole" are formatul legendarelor reviste sovietice "Знамя", "Москва", "Октябрь", e citită și la Moscova, Ekaterinburg, Omsk, Oriol și Sanct-Petersburg.

Dar să revenim la publicațiile culturale de limbă română. Aș aminti, în această ordine de idei, că în 2005 s-a născut revista "Punkt", o publicație independentă, care de-a lungul anilor bătuse un record privind numărul de cititori. Apărea într-un tiraj de 4000 de exemplare. "Scopul meu a fost să atrag publicul larg. Revistele culturale existente îmi păreau ermetice, erau adresate elitei. Am conceput "Punkt"-ul ca pe o publicație ce îmbină cultura cu life style-ul. Mizam pe abonamente, ne străduiam să abonăm bănci, spitale, Parlamentul, Guvernul, organizații de stat, corporative. Existam din vânzare de spațiu pentru publicitate", ne povestește Angela Brașoveanu, director al revistei "Punkt". "Dar am fost nevoiți să întrerupem editarea revistei, din motive financiare. Din 2014 revista e la conservare. Intenționăm să aplicăm la Programul Europa Creativă al Uniunii Europene, în speranța de a obține finanțare pentru "Punkt", începând de anul viitor", subliniază Angela Brașoveanu.

La capitolul publicații de cultură independente merită să scoatem în evidență și apariția în peisajul nostru revuistic, la finele anului 2014, a revistei literare "Lolita" - editată de un grup de tineri scriitori din Chișinău, pe cont propriu, cu un tiraj de 100 de exemplare și distribuită "absolut gratuit". Fondatorii

revistei sunt Hose Pablo, Ion Buzu, Victor Țvetov și Vadim Țigănaș. „Am crezut întotdeauna că e ușor să pornești un proiect literar... Adevărul e că mai greu este să contribui la longevitatea proiectului, mai ales când îl faci gratuit și nu ai nici de tabac din asta”, mărturisește Hose Pablo.

Tinerii nu au locuri de muncă în presa culturală

Intenția tinerilor scriitori de a face "o revistă vie" e de salutat, însă cât va rezista aceasta în sistemul atât de ostil culturii scrise? Indiferența criminală a autorităților față de publicațiile de cultură are un efect păgubitor asupra mediului nostru cultural, afectând în special generația tânără. Cei mai talentați tineri scriitori, publiciști, jurnaliști culturali, pur și simplu, nu au locuri de muncă în presa culturală autohtonă. Pierdem o generație de autori, peste câțiva ani nu va avea cine scrie despre cultură, chiar dacă statul ar oferi redacțiilor culturale și birouri (inexistente astăzi), și finanțări, și înlesniri fiscale. Omul care scrie despre cultură nu poate fi luat din stradă, el trebuie găsit, descoperit printre tinerele talente și pregătit azi, pentru a avea șansa de a se profesionaliza. Dar parcă nu i-am remarcat deja pe tinerii capabili să scrie despre cultură? Și nu i-am abandonat, nu le-am spus clar și răspicat că scriind pe teme culturale vor fi muritori de foame, așadar, trebuie să se reprofileze urgent?

Ajunși aici, să citim niște versuri proaspete de Maria Paula Erizanu din volumul "Ai grijă de tine": „... și am visat raiul: o casă de cotilet în care familiile citeau reviste Cosmopolitan pe pături la podea și se gândeau cum ar vrea să facă reviste care să fie total opusul, cu soarele bătând prin geamurile neterminate, prin copacii tropicali cu verdele lor fără griji și ferigile bătrâne de când lumea din grădina din spate". Tineri ca Maria Paula Erizanu ar putea face reviste frumoase de cultură, dar ce le oferim noi? Doar sfaturi de a pleca, de a-și găsi un rost în alte țări (Maria Paula, de exemplu, a și plecat la Londra, fiind licențiată în Istorie, Literatură și Istoria Artelor la New College of the Humanities).

Și în final, o mărturisire amară: nici subsemnata nu mai are loc în presa culturală din R. Moldova. Pagina de cultură de la Jurnal de Chișinău a fost închisă (ah, criza financiară!). Autoarea rândurilor de mai sus a fost trimisă la plimbare. Cum s-ar spune, nu mai avem nimic de adăugat.

Irina NECHIT

“Locuri. Oameni. Povești” sau... o carte *altfel*

Într-o epocă a jurnalismului copy-paste sau „google journalism”-ului, cartea de reportaj a Liliane Nicolae „*Locuri. Oameni. Povești*” vine să reabiliteze oarecum ceea ce se numește jurnalism clasic. Autoarea încearcă, chiar dacă mai pe ocolite, să ne spună că jurnalismul autentic nu e cel care se face la telefon, pe Internet sau, și mai nou, culegând declarații prin intermediul Facebook-ului. Jurnalismul adevărat este atunci când mergi între oameni, vorbești cu ei pe viu, le ascuți și le faci cunoscute poveștile, iar uneori chiar plângi alături de ei. Altfel spus, jurnalismul autentic nu este nicidecum cel ce se termină odată cu ușa clădirii Parlamentului, a Președinției sau cea a sediilor partidelor politice.

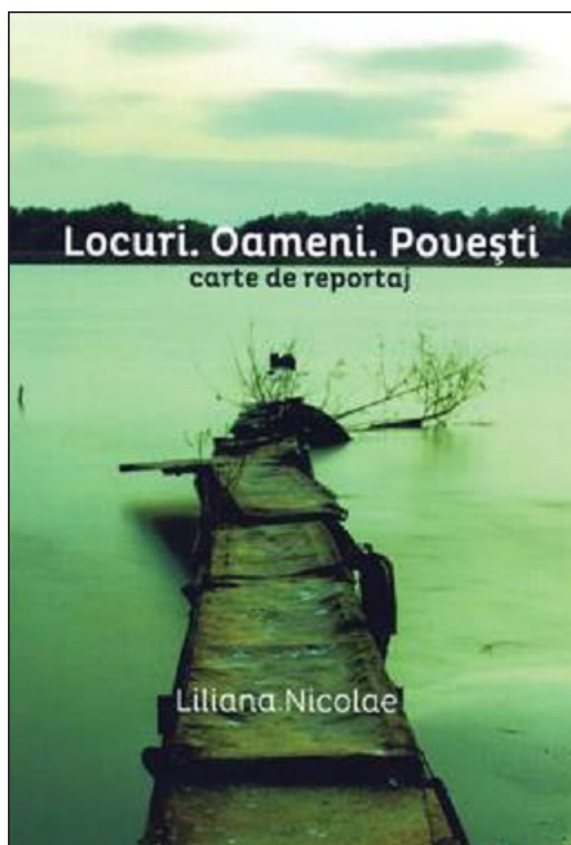
Liliana Nicolae ne oferă o carte de... povești. Sunt 45 în total, scrise în ultimii zece ani, cu grijă. Majoritatea acestora au fost publicate în *Dilema Veche*, revista *Elle*, sau au fost adaptate în scris după varianta audio difuzată la *Radio România Actualități*. Chiar dacă sunt 45 de bucăți, se creează impresia că acestea sunt capitole ale unui singur roman. Reportajele curg, se împletesc între ele și se leagă într-o singură istorie. O istorie a României. La firul ierbii...

Din nota autorului: “Reportajele din carte surprind locuri și oameni într-o Românie în continuă schimbare, cu enorme discrepanțe. O țară care se dezvoltă încet, cu opinteli. O țară când veselă, când tristă. Cu oameni obișnuiți, în care mulți cititori se pot regăsi, dar care au povești speciale. Uneori frumoase, alteori teribile”.

Ce este un reportaj?

Prin reportajele sale, Liliana Nicolae nu face decât să consemneze foarte delicat lucrurile și oamenii care ne înconjoară. Lucruri și oameni pe care unii sau, poate, chiar majoritatea din noi, le-ar trece cu vederea. Reportajele ei nu fac altceva decât să descopere senzaționalul în lucruri simple, adeseori banale, dar dureros de

adevărate. Risc să îmi pun o țară întreagă în cap, însă reportajele Liliane Nicolae vin să ne confirme faptul că nu avem o singură Românie, ci multe “românii”, iar fiecare personaj își trăiește povestea într-o “țară” a sa.

Autoarea face o radiografie a societății românești autentice, nu a celei de la Cotroceni sau Senat, de la ușa PSD-ului sau PNL-ului. A unei societăți fără DNA sau SRI, fără Gigi Becali sau Victor Ponta. A unei societăți fără (multă) politică, ci doar cu oameni, oameni simpli, care își duc singuri în spate, atât bucuriile cât și problemele vieții.

“Locuri. Oameni. Povești” este una din cărțile pe care mi-ar fi plăcut s-o scriu chiar eu. Or, spunea cineva, cărțile cele mai interesante sunt cele care după ce le-ai citit regretă că nu le-ai scris tu însuși.

O țară fără machiaj... cu oameni frumoși și povești adevărate

“Locuri. Oameni. Povești” este o carte la limita dintre imaginar și real, care te face să (re)trăiești atât sentimentele actorilor, cât și

pe cele ale autoarei. Iar Liliane Nicolae i-a reușit această magie. Or, ea m-a făcut să țin pasul de marș alături de Doamna Pagu la cei 86 de ani ai săi, să explorez Delta fără să fi fost vreodată acolo, să stau la cârma corabiei lui Jean Trofimov, să plâng alături de medicul Paul Marinescu și cei “16 copii ai săi” seropozitivi, să (re)devin optimist după lecția oferită de Paul Ciobănel, să cutreier cetatea Sighișoara alături de toboșarul Dorin Stanciu, să mă rog prin semne alături de părintele Constantin Onu, să aflu despre cel mai spectaculos furt de opere de artă din România, să mă las convins de “avocata Silvia Stoica Marinescu” și “doamna Gabriela Vieru” despre faptul că bătrânețea e doar o perioadă a vieții și este la fel de frumoasă ca și celelalte, sau să... mor (imaginar!) alături de “domnul Câmpeanu”.

Este o carte complexă care are în ea istorie, acțiune, iubire, viață, moarte, tinerețe, bătrânețe, Dumnezeu și oameni. Mulți oameni alături de poveștile lor adevărate. Este o carte despre o Românie fără fard, așa cum este ea.

Dacă ar fi să fac un top 5 al celor mai frumoase cărți citite vreodată, cartea Lilianei Nicolae și-ar găsi cu siguranță locul între acestea. Și asta pentru că, "Locuri. Oameni. Povești" nu este o carte, ci o poveste, de fapt povești scrise simplu și frumos, chiar dacă uneori fără happy-end-ul poveștilor clasice.

Povești care ne inspiră

Acțiunea reportajelor Lilianei Nicolae se întinde pe întreg teritoriul României. Acestea desenează sate și orașe ca Sighișoara, Chișinău, Cuca Măcăii, Râmnicu Vâlcea sau București. Autoarea nu îi este frică să abordeze subiecte „tabu” despre care majoritatea instituțiilor de informare „în masă” nu ar risca să scrie, pentru că nu se „vând” (vor spune managerii de presă): bolnavi de SIDA; victime ale colectivizării în perioada comunismului; oameni ai străzii; campioni, de fapt campioane mondiale la marș; toboșari

ai cetății; sau persoane cu sindromul Down. Ea, autoarea, caută oamenii, caută românii chiar și în capitala europeană, Bruxelles, pe care se pare că în inima Europei îi găsești doar „... la mici și bere”.

Prin această carte, Liliana Nicolae (cred!) a (re)suscitat reportajul și l-a făcut din nou să se vândă... cel puțin pentru mine și pentru multe alte câteva zeci, sute, mii de cititori.

Și, da, să nu uit... scriitura autoarei. Doar câteva cuvinte: te prinde rău în ea și riști să pierzi pulsul timpului odată ce ai luat cartea în mâini.

"Locuri. Oameni. Povești" este o carte care inspiră. Pe mine, de exemplu, m-a făcut să fac sport. Să alerg. Diminețile. Ca doamna Pagu. Dar... nu acum. Deja la primăvară. Până atunci vă recomand o carte frumoasă, care până se face mai cald afară poate fi citită la gura sobei și povestită copiilor... celor mari, celor mici...

... Și tăcere.

Victor GOTIȘAN

*Momente de la lansarea
cărții Lilianei Nicolae
"Locuri. Oameni. Povești"
la Librăria din Centru.*

Studiul „Măsurarea percepției consumatorilor de media din Republica Moldova asupra știrilor social-politice”

În baza a două cercetări (sondaj național și focus-grupuri) realizate de Institutul de Marketing și Sondaje IMAS-INC Chișinău, expertii Tamara Cărăuș (R. Moldova) și Ivan Godarsky (Slovacia) au analizat care sunt sursele media preferate de cetățenii din R. Moldova, percepția nivelului de informare și manipulare, precum și preferințele privind mass-media locală versus mass-media străină. Studiul „Măsurarea percepției consumatorilor de media din Republica Moldova asupra știrilor social-politice” a fost lansat de CJI în luna decembrie 2015. Fragmentul pe care îl publicăm mai jos reproduce concluziile și recomandările autorilor.

CONCLUZII

Coroborarea datelor cantitative și calitative

Rezultatele părții calitative reflectă doar opinia participanților la focus grupuri și nu pot fi extrapolate direct la nivelul întregii populații a Republicii Moldova. Cu toate acestea, datele pot fi interpretate ca tendințe ce necesită a fi confirmate printr-un sondaj cantitativ. Astfel, este necesară coroborarea datelor obținute în cadrul discuțiilor focus grupurilor cu datele obținute în cadrul sondajului realizat la nivel național pentru o interpretare legitimă a opiniilor participanților ca eșantion reprezentativ pentru întreaga populație. Compararea datelor arată că majoritatea constatărilor efectuate în cadrul cercetării calitative sunt confirmate de date cantitative. Cu toate acestea, există mai multe neconcordanțe între datele calitative și cele cantitative în ceea ce privește, în special, contradicția dintre percepția critică a mass-mediei și mentalitatea critică afișată de către participanții la focus grupuri, precum și încrederea considerabilă a respondenților (46,3%) într-un singur tip de mass-media, după cum se arată în sondajul național. Examinarea acestor neconcordanțe scoate la iveală noi constatări interesante despre modelele de consum mass-media în Republica Moldova.

Confirmarea datelor calitative prin cercetare cantitativă

- Atât pentru participanții la focus grupuri, cât și pentru participanții la sondajul național, televiziunea este cea mai importantă sursă de informare cu privire la situația sociopolitică, urmată de mass-media online/Internet/pagini web.
- În cadrul celor două cercetări efectuate se arată că diferite surse de informare își au publicul specific: astfel, televizorul este sursa preferată de informare mai ales pentru persoanele de peste 45 de ani, în timp ce tinerii din mediul urban, profesional activi, cu studii superioare, se informează online.
- În cadrul celor două cercetări efectuate se arată că mass-media este consultată zi de zi ca sursă de informații sociopolitice. Majoritatea respondenților, 61%, petrec o oră - două pe zi urmărind mass-media, 14% din respondenții sondajului se informează trei ore pe zi sau mai mult. Aceste date sunt confirmate și de numărul participanților la focus grupuri, care au afirmat că consultă mai multe surse alternative pentru a avea o viziune mai corectă asupra celor „ce se întâmplă”. Numărul respondenților care petrec mai puțin de o oră pentru a se informa este similar cu cel al participanților la focus grupuri care au afirmat că, în principal, consultă o singură sursă în care au încredere. În mod evident, această simetrie s-ar putea să nu fie valabilă în toate situațiile și nu este exclus ca trei sau mai multe ore să fie rezervate pentru a consulta o singură sursă de informații sociopolitice în care are încredere consumatorul mass-media.
- Atât respondenții sondajului național, cât și participanții la focus grupuri exprimă percepții confuze cu privire la originea instituțiilor mass-media. Pentru participanții la focus grupuri, „mass-media străină” semnifică lucruri diferite. Pentru o parte dintre aceștia, mass-media străină este mass-media din alte țări, în timp ce pentru alții este străină mass-media, fie locală, fie geografic mai îndepărtată, care reflectă subiectiv și tendențios realitatea din Republica Moldova. Potrivit sondajului național, chiar și în cazul posturilor de televiziune din Republica Moldova, un număr mare de respondenți din audiența națională consideră că instituțiile mass-mediei ce creează jurnalele de știri sunt străine sau acestea sunt create în colaborare cu instituțiile mass-mediei străine.
- Datele calitative confirmă și validează datele cantitative în ceea ce privește percepția gradului de informare: fiecare al zecelea participant la sondaj consideră că este bine informat, patru din zece participanți sunt destul de mulțumiți din

perspectiva informațiilor percepute. Sentimentul pe care îl au persoanele în ceea ce privește gradul lor de informare variază și depinde de nivelul de educație și de gradul de urbanizare a respondenților: persoanele cu studii superioare și cu un nivel mai ridicat de urbanizare se consideră, într-o proporție semnificativ mai mare, foarte bine informate (17%) și destul de bine informate (53%), comparativ cu persoanele cu un nivel mai scăzut de educație și urbanizare, numărul celor care se consider bine informați fiind de 6% și foarte bine informați – 28%. Și în cadrul focus grupurilor, participanții cu un nivel mai ridicat de educație și urbanizare și-au exprimat atitudinea critică în calitate de consumatori ai mass-mediei având un grad mai mare de informare despre domeniul mass-mediei decât persoanele din mediul rural și cu un nivel mai scăzut de educație.

- Coroborarea datelor calitative și cantitative confirmă preferințele participanților la focus grupuri în ceea ce privește mass-media locală și mass-media străină, ca tendințe reprezentative pentru întreaga populație din Republica Moldova. Așadar, publicul se informează în mod principal din mass-media din Republica Moldova, urmată de surse din mass-media rusească (36%), apoi din mass-media din România (14%). Mass-media din UE și SUA este consultată doar de către câțiva participanți la discuțiile din cadrul focus grupurilor și de 2% din respondenții la sondaj.
- Rolul și funcțiile mass-mediei sunt percepute în mod similar de către participanții la sondaj și participanții la focus grupuri. Astfel, rolul primar al mass-mediei este de a prezenta toate evenimentele ce au loc, de a controla autoritățile, de a educa și de a explica lumea din jurul nostru. Numărul persoanelor care consideră că mass-media nu își îndeplinește rolul și funcțiile în mod corespunzător este mai mare în rândul participanților la focus grupuri.

Neconcordanțe între datele calitative și cantitative

Principala inconsecvență între datele furnizate de cercetarea cantitativă și datele furnizate de cercetarea calitativă se referă la încrederea în mass-media rusească, exprimată de către 46,3% dintre respondenții la sondaj și atitudinea critică și abilitățile de a identifica propaganda în mesajele mass-media, exprimată de majoritatea participanților la focus grupuri. Cu toate acestea, inconsecvențele respective sunt mai degrabă aparente, iar analiza acestora relevă și confirmă un model destul de coerent al consumului mass-mediei în Republica Moldova. În acest context, necesită a fi clarificate două aspecte.

În primul rând, această inconsecvență, în cazul în care există, reprezintă și o inconsecvență a rezultatelor sondajului.

Șaptezeci la sută dintre respondenți au declarat că mass-media manipulează sau utilizează elemente de propagandă (41% - da, 29% - uneori), o cifră ce include cel puțin o parte din cei 46,3% care și-au exprimat încrederea în mass-media din Rusia. În plus, o contradicție mai specifică apare atunci când datele se compară cu evaluările pe țară în ceea ce privește manipularea de către mass-media. Din acest unghi, mass-media rusească pare să se claseze pe locul doi printre mass-media cea mai manipuloare, după cum au declarat 60% dintre respondenți (este interesant că cea mai manipuloare mass-media este considerată a fi cea din Republica Moldova, de notat că aceasta conține diferite programe de știri în limba rusă sau produse în Rusia). În al doilea rând, însuși faptul de a remarca aici o anumită contradicție este condiționat de ipoteza analistului precum că o persoană nu poate avea concomitent o atitudine critică, dar și încredere în mass-media rusească. Faptul că, în ultimii ani, în urma evoluțiilor dramatice din anul 2014 (criza politică din Ucraina, anexarea Crimeii, sancțiunile occidentale impuse Rusiei și conflictul armat din estul Ucrainei), mass-media rusească recurge la mai multă manipulare și propagandă, este descris și analizat de către experți și cercetători în domeniul mass-mediei (a se vedea Introducerea la acest raport). În acest context, o atitudine critică și conștientizarea propagandei par a fi mai puțin compatibile cu încrederea în mass-media rusească, de aceea este necesară o analiză a acestei inconsecvențe.

Prin urmare, care sunt explicațiile acestei inconsecvențe (aparente)? În primul rând, este vorba de specificul metodei urmate în discuțiile din focus grupuri. Participanții la sesiunile focus grupurilor au interacționat într-un mod care este deosebit de important pentru cercetarea în cauză. După cum am menționat mai înainte, participanții au utilizat adesea expresii precum „după cum a spus colegul”, „după cum a afirmat”, „sunt de acord cu”, „și eu la fel”, „eu tot/eu, de asemenea”, precum și alte expresii similare. Majoritatea acestor afirmații făceau referire la modul de exprimare a unei atitudini critice față de mass-media. Participanții au exprimat implicit o acceptare generală și un consens tacit că este bine să fii critic față de mass-media, să afișezi o atitudine critică în vederea percepției conținutului mass-mediei și să dispui de abilități de analiză critică a mass-mediei. În mod evident, unii participanți la focus grupuri au fost mai critici decât alții, prin urmare au jucat un rol dominant în modelarea discuției (a condiției și posibilității unui consumator critic de mass-media în Republica Moldova, a se vedea analiza de mai jos). Această interacțiune a reprezentat un nou nivel în calitate de consumatori mass-media timp de 100 de minute, durata unei discuții în focus grup, ceea ce nu corespunde neapărat cu imaginea reală a participanților în calitate de consumatori mass-media. Într-adevăr, în prezent printre criticile cercetării în focus grupuri figurează și faptul că participanții spun un lucru și fac altul. Această problemă nu este specifică doar pentru focus grupuri, ci apare și în cercetările

de tip sondaj. Cu toate acestea, interacțiunea participanților în timpul sesiunilor din cadrul focus grupurilor este importantă, pentru că arată comportamentul „ideal” al participanților în calitate de consumatori mass-media, care este un comportament al unui consumator critic.

În al doilea rând, a fi un consumator critic de mass-media în Republica Moldova (însă, probabil, nu doar în Republica Moldova) este o activitate ce reclamă destulă exigență, astfel încât urmează a fi specificate condițiile ce permit adoptarea unei atitudini critice față de mass-media. Una din condiții poate fi structurală: mentalitatea și atitudinea critică sunt, cel puțin parțial, formate și determinate de structura și peisajul mass-mediei din Republica Moldova. Chiar de la apariția mass-mediei în Republica Moldova, adică de la crearea Re-publicii Moldova ca stat, nu a fost posibilă existența unei structuri unificate a mass-mediei naționale pentru a crea o „comunitate imaginată” unică. Divizată în mass-media de orientare românească și în cea de orientare moldovenească în anii '90, dată fiind și prezența semnificativă a mass-mediei rusești în peisajul moldovenesc, mass-media din Republica Moldova a oferit o multitudine de mesaje și puncte de vedere, aceasta fiind, totuși, o imagine generală, și nu o caracteristică a aceleiași instituții media. Posibilitatea de a alege o anumită sursă mass-media a permis conștientizarea critică a faptului că o sursă de informație oferă doar parțial adevărul. Deci, cetățenii în căutarea unei imagini mai corecte a realității au trebuit să examineze pluralitatea surselor mass-media. Imposibilitatea structurală de a obține adevărul dintr-o singură sursă de informație este sporită și de internet/sursele media online. Astfel, se poate spune că consumatorii critici de informație din Republica Moldova au învățat să evalueze mesaje-le mass-mediei în baza propriilor experiențe și competențe. Au învățat cum să descopere în relațiile presei ceea ce nu se spune direct și cum să recunoască opiniile părtinoare sau dezinformarea.

Necesitatea unei atitudini critice vine atât din partea mass-mediei, cât și de la jurnaliștii înșiși. După cum au remarcat participanții la focus grupuri, adesea jurnaliștii de la o sursă de presă/post TV defăimează activitatea jurnaliștilor din mass-media concurentă, susținând că aceștia manipulează, promovează interesele unui anumit politician. Cu toate acestea, ipostaza de consumator critic de mass-media este destul de exigentă și consumatoare de timp. Atât datele calitative, cât și cele cantitative arată că o parte din respondenți/participanți au posibilitatea să-și petreacă timpul – 2-3 ore pe zi – și să facă eforturi pentru a controla peisajul mediatic cu scopul de a recompune imaginea din frânturile de adevăr obținute din diferite surse de informație și să vadă „ceea ce se întâmplă cu adevărat”. Cu toate acestea, 4,7% dintre participanții la sondaj se consideră dezinformați, 43% din respondenți se consideră puțin informați, în ciuda multitudinii de surse mediatice. De asemenea, o parte din participanții la focus

grupuri au afirmat că diversitatea mass-mediei și pluralitatea de voci (mass-media) creează o senzație de anomie (chiar cacofonie). Astfel, nu toți consumatorii de presă au posibilitatea și timpul necesar de a reflecta critic pe marginea mass-mediei, inclusiv a știrilor sociopolitice. Chiar și cei mai critic orientați consumatori sunt prinși între atitudinea critică și tentația de a urma o perspectivă a mass-mediei ce dezvăluie un „adevăr” provocator și deplasat.

În al treilea rând, o atitudine critică față de mass-media poate fi destul de subiectivă și selectivă, după cum arată „percepția mass-mediei din SUA de către participanții la focus grupuri”. Conform rezultatelor sondajului, mass-media americană este urmărită zilnic de 2% din populație. Este similar și numărul participanților la focus grupuri ce urmăresc mass-media din SUA. Totuși, acest lucru nu a constituit un impediment pentru ca participanții să afirme că mass-media din SUA manipulează, unica diferență fiind că mass-media americană manipulează la un nivel mai „avansat și rafinat” decât mass-media din Republica Moldova și Rusia, ce manipulează mai simplu/primitiv. De asemenea, percepția unor participanți la focus grupuri privind elementele manipulative din știrea americană/CNN și gradul mai mare de a convinge al știrii rusești privind același subiect arată că abilitatea/capacitatea de a detecta elementele de manipulare și propagandă este selectivă. Unii participanți susțin că există elemente de propagandă în mass-media pe care nu le preferă sau nu le acceptă, însă nu percep elementele de manipulare în mass-media pe care le preferă sau în care au încredere. Prin urmare, nu este doar o atitudine critică, exprimată de consumatorii de mass-media, dar și o critică a „adversarului ideologic”. Astfel, partea publicului din Republica Moldova, care identifică elementele de manipulare și propagandă în mass-media, dar, cu toate acestea, are încredere în mass-media din Rusia, nu este complet lipsită de antagonismul curent, alimentat de propaganda anti-occidentală din mass-media rusească, ce a însoțit criza din Ucraina de la începutul acesteia și până la sfârșitul anului 2013. În afară de critica adusă țărilor blocului „euroatlantic” și condamnarea morală a acestora, mass-media rusească critică și mass-media occidentală pentru utilizarea elementelor de manipulare și propagandă. Prin urmare, această incompatibilitate aparentă între o atitudine critică și conștientizarea propagandei, pe de o parte, și încrederea în mass-media din Rusia, pe de altă parte, se dizolvă, dar și reduce din atitudinea critică față de mass-media ca instrument subiectiv, selectiv și, de ce nu, manipulator ca atare.

Dar aceasta nu înseamnă că atitudinea critică autentică și gândirea critică nu există în rândul populației din Republica Moldova. După cum arată discuțiile din cadrul focus grupurilor, există consumatori de mass-media care preferă mai degrabă să se afle într-o căutare neobosită, susținută de dovezi și argumente neînduplecate ale adevărului, decât să accepte reconfortant și ușor „adevărul”.

Mesaje din mass-media rusească vs. mesaje din mass-media americană în conținutul mass-media din Republica Moldova

Coroborarea datelor calitative și cantitative confirmă, de asemenea, rezultatele cercetării efectuate în focus grupuri cu privire la percepția mesajelor ce provin din mass-media rusească versus mesajele având drept sursă mass-media din SUA din conținutul mass-media din Republica Moldova. Astfel, aceste rezultate pot fi considerate în mod legitim ca fiind tendințe reprezentative pentru întreaga populație din Republica Moldova.

Conform rezultatelor sondajului, mass-media din SUA este urmărită zilnic de 2% din populație, comparativ cu 36% dintre respondenți care urmăresc mass-media rusească. Numărul de participanți la focus grupuri care urmăresc mass-media din SUA este similar. Astfel, este dificil de a compara percepția mesajelor având drept sursă mass-media rusească și cea americană în conținutul mass-media din Republica Moldova, chiar mai mult, situația nu poate fi comparată. Mesajul direct al mass-mediei din SUA nu este chiar atât de prezent în Republica Moldova, în comparație cu mesajul mass-mediei rusești, ce reprezintă mesajul predominant al mass-mediei străine (mass-media rusească este urmărită zilnic de 36% din respondenți, situându-se pe al doilea loc după mass-media locală din Republica Moldova, urmărită zilnic de 68%; pe locul trei se află mass-media din România, urmărită zilnic de 14% din respondenți). Explicația predominanței mesajului mass-mediei rusești este evidentă și destul de bine cunoscută, iar respondenții și participanții la focus grupuri au confirmat-o încă o dată. Populația vorbitoare de limbă rusă din Republica Moldova alege mass-media rusească, atât programe rusești produse în Republica Moldova, cât și cele difuzate/publicate în Rusia, din cauza accesibilității limbajului. Publicul vorbitor de limbă română alege mass-media rusească din mai multe motive, printre care tradițiile și obiceiurile din familie, faptul că acestea confirmă poziția sa și viziunea asupra lumii, dat fiind (presupusul) profesionalism al jurnaliștilor ruși și altele.

De asemenea, un factor determinant pentru influența mass-mediei rusești este omniprezența și disponibilitatea acesteia pentru publicul din Republica Moldova. Nici studiul, nici discuțiile din focus grupuri nu au inclus întrebări despre motivul pentru care publicul nu alege mai frecvent mass-media din SUA, prin urmare, explicația acestui fapt este doar una indirectă, după cum a fost dedusă din criteriile și motivațiile respondenților/participanților în vederea alegerii unei surse de informare. Astfel, mass-media din SUA sunt mai puțin accesibile din punct de vedere al cunoașterii limbii engleze, atât pentru publicul vorbitor de rusă, cât și pentru cel vorbitor de română, deși limba engleza devine din ce în ce mai accesibilă pentru generațiile mai tinere. Un alt obstacol este vizibilitatea și prezența destul de modestă a mass-mediei din SUA pentru consumatorii din Republica Moldova, CNN fiind singurul canal american inclus în ofertele

prestatorilor de servicii TV prin cablu. În mod evident, mass-media din SUA este disponibilă pentru utilizatorii de internet din Republica Moldova. Cu toate acestea, pentru moment, acest fapt nu sporește numărul adepților mass-mediei din SUA în rândul consumatorilor de mass-media din Republica Moldova.

Compararea prezenței directe a mesajelor din mass-media rusească și din cea americană în conținutul mass-media din Republica Moldova a fost, prin urmare, înlocuită cu compararea/perceperea de către participanții la focus grupuri a unei știri dintr-o sursă de informare americană și o sursă din Rusia, având același subiect. De asemenea, cinci întrebări din sondajul realizat la nivel de țară au solicitat ca respondenții să evalueze rolul SUA și rolul Rusiei în politica mondială. Răspunsurile respondenților la aceste cinci întrebări și analiza știrilor propuse de către participanții la focus grupuri sunt similare și, prin urmare, se confirmă/se validează. Întrebați, care este, în opinia lor, rolul Rusiei în menținerea stabilității în lume, 40,4% din respondenți consideră că Rusia este un factor de stabilitate și un garant al păcii, 20% consideră că acesta este un factor destabilizator, 25,8% consideră că aceasta nu este nici garant al stabilității, nici factor destabilizator, iar 13,2% nu știu care este rolul Rusiei. În comparație, întrebați care este rolul Statelor Unite în menținerea stabilității în lume, doar 13,0% dintre respondenți consideră că SUA reprezintă un factor de stabilitate/garant al păcii, 33,4% consideră că SUA sunt un factor destabilizator, 28,3% cred că nu sunt nici garant al stabilității, nici factor destabilizator, în timp ce 25,2% nu sunt în măsură să evalueze rolul SUA. Astfel, proporția celor care văd în Rusia un factor de stabilitate la nivel mondial este aproape de numărul respondenților care au încredere în mass-media rusească (46,3%). Această cifră este, de asemenea, proporțională cu numărul de participanți la focus grupuri care au considerat că știrea prezentată la postul TV rusesc este mai convingătoare decât cea de la CNN.

Faptul că, deși majoritatea respondenților și participanților la focus grupuri au afirmat că nu au acces/nu consultă surse de informații din SUA, însă au fost dispuși să comenteze și să-și exprime punctul lor de vedere cu privire la mass-media din SUA, nu este lipsit de semnificație. După cum arată percepțiile participanților la focus grup, majoritatea dintre ei consideră că mass-media din SUA manipulează, deși într-un „mod mult mai avansat” (admițând astfel superioritatea SUA, deși una negativă, în comparație cu Rusia). Astfel, audiența proiectează asupra mass-mediei din SUA caracteristici pe care nu a avut posibilitatea să și le formeze urmărind direct mass-media din SUA. Atunci când un grup considerabil de participanți/respondenți consideră că mass-media americană manipulează, neavând posibilitatea de a o urmări, acesta manifestă mai degrabă o poziție ideologică decât o gândire critică în calitate de consumator mass-media.

În concluzie, rezultatele cercetării coroborate a datelor cantitative și calitative dezvăluie atât aspecte pozitive, cât și negative în perceperea știrilor de către publicul din Republica Moldova. Aspectele pozitive țin de (1) atitudinea critică și mentalitatea critică a publicului în abordarea mesajelor mass-mediei, (2) capacitatea unei părți a publicului să obțină informații dintr-o multitudine de surse și să compare informațiile obținute, (3) capacitatea publicului de a identifica și de a detecta elemente de manipulare și propagandă în mass-media și altele. Lista aspectelor negative este mai lungă, cele mai evidente aspecte referindu-se la (1) incapacitatea unei părți de consumatori de mass-media de a diferenția originea mass-mediei, mass-media străină de cea locală, (2) numărul considerabil de persoane care se consideră dezinformate sau prost informate în ciuda multitudinii de surse de informare din peisajul mediatic din Republica Moldova, (3) utilizarea selectivă și subiectivă a atitudinii critice în percepția mesajului mass-mediei, (4) accesul inegal la sursele de informație din UE, SUA și Rusia, (5) încrederea unei părți considerabile a publicului în mass-media rusească, ceea ce reduce din atitudinea critică în percepția mesajului mass-mediei și altele.

În general, în acest studiu privind audiența mass-mediei din Republica Moldova se reliefează două direcții principale: pe de o parte, percepția manipulării și propagandei nu doar ca a unor realități învechite din perioada războiului rece, ci și ca realități actuale ale mass-mediei și, pe de altă parte, atitudinea critică față de mass-media exprimată de o parte a publicului. În cazul în care gândirea critică este principala armă a consumatorilor față de manipularea și propaganda din mass-media, urmează a fi create și menținute condiții egale de acces la o pluralitate de mesaje originale, neprelucrate de alte surse mass-media pentru crearea unei atitudini autentice critice față de mass-media, lucru ce ar putea abilita individul atât în calitate de consumator de mass-media, cât și în calitate de cetățean. Este o sarcină comună pentru instituțiile mass-media, societatea civilă, autoritățile publice, organismele de reglementare în domeniul mass-mediei, care ar trebui să ia în considerare recomandările ce decurg din constatările acestei cercetări.

RECOMANDĂRI

Autoritățile de reglementare în domeniul mass-mediei

- Autoritățile ar trebui să asigure (atât în legislație, cât și în practică) independența politică și operațională a

[1] A se vedea Recomandarea Consiliului Europei cu privire la independența și funcțiile autorităților de reglementare a sectorului radiodifuziunii la http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/media/doc/cm/rec%282000%29023&expmem_EN.asp.

autorităților de reglementare din domeniul audiovizualului, în conformitate cu recomandările OSCE, UE și cele ale Consiliului Europei¹.

- Autoritățile de reglementare ar trebui să monitorizeze din oficiu respectarea de către radiodifuzori a legislației și condițiilor contractual ale licențelor și, în caz de nerespectare a acestora, ar trebui să aplice sancțiunile corespunzătoare. Sancțiunile ar trebui să fie clar definite și proporționale cu gravitatea încălcării. Stabilirea unei monitorizări sistematice a mass-mediei în baza unei metodologii credibile ar putea ajuta autoritățile de reglementare să identifice încălcările legislației (inclusiv discursul de ură și propagandă) pentru a lua măsuri corective prompte și adecvate.
- Ar putea fi luată în considerare protejarea spațiului informațional național împotriva propagandei de război și ură, ce reprezintă o încălcare a legii. În același timp, în cazul în care sunt aplicate, restricțiile la libertatea de exprimare nu ar trebui să fie disproporționate față de domeniul de aplicare și nu ar trebui să fie arbitrare și motivate politic pentru a limita exprimarea unor poziții alternative.
- Existența unui peisaj mediatic independent, dinamic și competitiv este un factor -cheie pentru a oferi o varietate de știri și puncte de vedere în diferite limbi, provenind din diferite țări, prioritate acordându-se totuși programelor de calitate, produselor în limbile naționale. Mass-media națională, ce se bucură de un nivel ridicat de încredere și popularitate, ar servi ca un instrument împotriva oricărui tip de propagandă mediatică.
- Monopolizarea pieței mediatică de către grupuri de influență privează publicul de o varietate de surse eficiente de informare și, prin urmare reduce pluralismul. O astfel de concentrare nejustificată a proprietății mass-mediei ar trebui să fie prevenită prin măsuri adecvate. Ar putea fi aplicate instrumente pentru a îmbunătăți concurența, pentru a motiva jucătorii mai vechi să scape de excesul de concentrare și pentru a încuraja noi jucători să investească în domeniu.
- Având în vedere lipsa totală a unor reportaje de înaltă calitate, ar trebui să se ia în considerare activități de sprijin ce ar viza consolidarea standardelor profesionale, inclusiv aderarea la coduri etice recunoscute pe plan internațional, la standarde echilibrate și obiective de raportare și prezentare a știrilor. Aceasta ar trebui să includă sprijin pentru mass-media deja existentă (atât locală, cât și străină), ce furnizează reportaje de înaltă calitate și vine cu informații alternative.

Serviciul public de radio și televiziune

- Este esențială existența unor servicii publice de radio și televiziune cu adevărat independente, ce ar dezvolta practici editoriale imparțiale. Prin urmare, este important ca autoritățile să consolideze și să respecte mandatul radiodifuzorilor publici astfel încât aceștia să reflecte interesul public și să se bazeze pe durabilitate, independență, libertate editorială și non-interferența autorităților sau a partidelor politice.
- Reportajele realizate de radiodifuzori ar trebui să fie echilibrate, diversificate și bazate pe fapte, acoperind politici și subiecte externe, în conformitate cu standardele profesionale solide și bunele practice internaționale.

Profesionalismul mass-mediei

- Mass-media ar trebui să renunțe la orice expresii vădite sau ascunse de intoleranță și să ia în considerare dacă mediatizarea unor astfel de expresii nu este propice pentru defăimare și ridiculare pe criterii de sex, rasă, culoare, limbă, credință și religie, afiliere la o minoritate sau etnie sau grup etnic, diferență socială, opinii politice sau de alt gen.
- Mass-media ar trebui să evite difuzarea mesajelor bazate pe informații neverificate, zvonuri, cu intenția de a iniția un scandal sau în scopuri de propagandă. În cazul în care decide că un astfel de mesaj este oarecum important, în ciuda faptului că nu poate fi verificat, aceasta îl va difuza însoțit de un avertisment precum că mesajul nu este verificat. Un criteriu important este de a separa faptele de opinii.
- Jurnaliștii, redactorii, producătorii și proprietarii ar trebui să depună toate eforturile pentru ca informațiile distribuite să corespundă adevărului și conștiinței. Faptele ar trebui să fie mediatizate fără distorsiuni și în contextele lor respective. Dacă este mediatizat un mesaj eronat, acesta ar trebui să fie urmat imediat de scuze publice.
- Mass-media nu ar trebui să manipuleze imaginile sau sunetele, astfel încât alegerea unor cuvinte sau altor mijloace de exprimare, schimbarea tonului, schimbarea accentului sau editarea acestora să modifice în mod deliberat sensul sau valoarea mesajului. Mass-media ar trebui să se asigure că orice știre conține doar fapte corespunzătoare realității, iar veridicitatea acestora a fost verificată din sursele independente citate.

[2] A se vedea statutul EBU la: https://www3.ebu.ch/files/live/sites/ebu/files/About/Governance/Statutes%202013_EN.pdf

Utilizarea corectă a mass-mediei și Internetului

- Ar putea fi luată în considerare consolidarea platformei existente, dar și crearea unor noi platforme de dialog, organizarea unor training-uri, studii și cursuri de auto-reflecție asupra mass-mediei, inclusiv la nivel regional, pentru a spori nivelul actual al profesiei de jurnalist și a explica unele aspecte nesănătoase ale jurnalismului, cum ar fi propaganda.
- Accesul la diverse resurse educaționale, cum ar fi cărțile, bazele de date, metodologiile, revistele de cercetare, precum și posibilitatea de a face schimb de experiență prin intermediul rețelelor internaționale de mass-media și al asociațiilor de jurnaliști ar contribui, de asemenea, la realizarea acestor eforturi.
- Consolidarea programelor educaționale privind mass-media și educația în vederea utilizării corecte a Internetului, inclusiv investiții în domeniu și sprijinirea studiilor privind mass-media la nivel de liceu, ar facilita formarea unei populații mai informate. Acest lucru ar ajuta jurnaliștii, managerii și studenții să-și consolideze capacitățile profesionale și ar îmbunătăți, de asemenea, nivelul actual de competențe în domeniul mediatic.

Mass-media internațională

- Mass-media locală, precum și filialele mass media străine, care transmite prin cablu, satelit sau internet, ar trebui să fie încurajate să ofere reportaje de înaltă calitate atât în limbile neoficiale, cât și în cele de stat, cu scopul de a fi mai accesibilă pentru telespectatori și ascultători.
- Ar trebui să se ia în considerare promovarea unui schimb direct de conținut media de înaltă calitate între radiodifuzori, în baza unor referințe reciproce, cum ar fi istoria, limba sau proximitatea teritorială (de exemplu, cu țările Parteneriatului estic, România sau Ucraina).
- Rețelele și platformele internaționale deja existente cum ar fi Uniunea Radiodifuzorilor Europeni (EBU) sau Platforma Europeană a Autorităților de Reglementate (EPRA) ar trebui să ofere un forum pentru a pune în discuție soluțiile practice la problemele privind interpretarea și aplicarea reglementărilor în media, precum și promovarea și dezvoltarea conceptului de mass-media în serviciul public și valorile acesteia, cum ar fi universalitatea, independența, excelența, diversitatea, responsabilitatea și inovarea, în conformitate cu Declarația EBU privind valorile fundamentale ale serviciilor publice mass-media².

Raport de monitorizare

”Evaluarea discursului instigator la ură în media online”

Centrul pentru Jurnalism Independent a lansat cel de-al doilea raport de monitorizare „Evaluarea discursului instigator la ură în media online”, elaborat în cadrul Campaniei ”Presa nu urăște”. În perioada de monitorizare 1-31 octombrie 2015 au fost evaluate 15 portaluri din Moldova (inclusiv din UTA Gagauz-Yeri și regiunea transnistreană), care au publicat 213 materiale jurnalistice relevante, față de 174 de materiale apărute în perioada precedentă de monitorizare (1-31 mai 2015).

Publicăm concluziile raportului și recomandările pentru instituțiile media online, care ar putea să diminueze discursul instigator la ură.

CONCLUZII

- În mare parte, jurnaliștii au respectat normele deontologice la scrierea și redactarea știrilor referitoare la grupurile monitorizate. Au fost înregistrate cazuri singulare la unele portaluri (moldova.org, gagauzmedia.md, stirilocale.md, jurnal.md) în care limbajul folosit conținea cuvinte și expresii stereotipice: ”invalid”, ”pușcăriaș”, ”orb”.
- Cu mici excepții, titlurile au fost informative și conforme cu textul. Au fost înregistrate doar două cazuri (publika.md, proTV.md) în care titlurile au alunecat spre senzational și au fost manipulatorii.
- Mesaje care pot fi catalogate drept instigatoare la ură au fost prezente și în luna octombrie în comentariile utilizatorilor, dar mult mai puține decât în luna mai, în general însă, calitatea moderării comentariilor s-a îmbunătățit.
- Limbajul nerespectuos și insultător față de reprezentanți ai etniei ruse s-a perpetuat și în comentariile la știrile din luna octombrie.
- Cel mai vulnerabil la discursul instigator la ură în online-ul din Republica Moldova rămâne a fi grupul etnic rus. Nu există o dispoziție generală ostilă, dar atitudinile negative apar în cazurile în care presa relatează despre un conflict cu implicarea reprezentanților acestei etnii sau în cazurile în care informația prezentată are tangențe cu politicul.
- În pofida numărului mare de știri referitoare la refugiații musulmani care caută azil în Europa și suscită, astfel, diverse reacții, inclusiv ostile, din partea cetățenilor statelor-membre, pe portalurile monitorizate nu au fost înregistrate (nici în textele jurnalistice și nici în comentarii) exprimări dezaprobatoare sau ostile la adresa acestei categorii de persoane.
- Cele câteva site-uri care au publicat astfel de știri au avut grijă să fie respectate normele deontologice inclusiv la moderarea comentariilor.
- Progrese la capitolul moderare a înregistrat portalul deschide.md. Față de luna mai, aici s-a schimbat modalitatea de a comenta - utilizatorii se loghează cu Facebook. Dacă în raportul anterior a fost constatată prezența comentariilor instigatoare la ură, în luna octombrie astfel de comentarii nu mai pot fi văzute la știrile deschide.md. Redacția deschide.md dispune de o listă de circa 500 de cuvinte licențioase și combinații de litere în limbile română, rusă și engleză, a căror prezență blochează în mod automat publicarea unui comentariu. Din luna mai și până în octombrie, redacția a completat această listă. Administrația portalului a admis că numărul de comentarii a scăzut de la ultimul raport în urma acestor acțiuni ale echipei tehnice.
- Cele mai grave abateri au fost constatate în cazul portalului moldova.org, care nu a moderat comentariile plasate la știri și astfel pe site au apărut cuvinte obscene, injurii și mesaje instigatoare la ură.
- Portalurile publika.md și unimedia.md au în continuare carențe în ce privește moderarea comentariilor ce conțin injurii, cuvinte obscene și mesaje instigatoare la ură, chiar dacă în raport cu monitorizarea precedentă astfel de comentarii sunt mai puține. Reducerea semnificativă a numărului de comentarii ”vulnerabile” ar putea fi o consecință directă a implementării de către redacții a concluziilor și recomandărilor din primul raport de evaluare a discursului de ură în ediția online, dar și a instruirilor pentru moderatori oferite de CJI.

RECOMANDĂRI

- Redacțiile ar trebui să dea dovadă de mai multă acuratețe la scrierea și redactarea conținutului jurnalistic referitor la grupurile vulnerabile la discursul instigator la ură. Reporterii și editorii ar trebui să cunoască expresiile și cuvintele considerate discriminatorii de către specialiști și să nu le folosească în textele lor.
- Responsabilii de conținut din fiecare redacție ar trebui să cunoască și să țină cont de prevederile Codului Deontologic al Jurnalistului și de recomandările din „Ghidul de stil cu norme etice pentru jurnaliști” atunci când scriu știri sau moderează comentariile utilizatorilor.
- Este necesară instruirea periodică a jurnaliștilor responsabili de administrarea conținutului online, ceea ce i-ar ajuta să distingă mesajele și expresiile instigatoare la ură din comentariile utilizatorilor.
- După exemplul redacțiilor din alte state, site-urile din Republica Moldova care au un volum mare de știri și comentarii ar trebui să aibă persoane special angajate pentru moderarea comentariilor și menținerea unei discuții civilizate între utilizatori.
- Proprietarii/editorii portalurilor informative ar trebui să continue eforturile de a îmbunătăți calitatea moderării comentariilor utilizatorilor, deoarece proprietarii de site-uri sunt responsabili de conținutul comentariilor și pot fi trași la răspundere pentru publicarea și neregularea mesajelor instigatoare la ură, ofensatoare sau calomnioase.

Sumar

AUDIOVIZUAL

Dorin SCOBIOALĂ

- 1 Cine se opune digitalizării televiziunii în Republica Moldova?

LITERA LEGII

Olivia PÎRȚAC

- 3 Datele cu caracter personal vs. interesul public

Andrei BIVOL

- 5 Jurnalismul dronelor: aspecte legale

ETICA PROFESIONALĂ

Vitalie CĂLUGĂREANU

- 12 Jurnalism uzurpat: Bunul simț fără audiență în Moldova

RELAȚII PUBLICE

Elena MOLDOVEANU

- 14 Comunicarea în instituțiile publice din Moldova - o meserie complexă, dar puțin cunoscută

PRESA REGIONALĂ

Victor COBĂȘNEANU

- 17 Spune cine îți este patronul, și-ți voi spune cine ești!

JURNALISMUL DE INVESTIGAȚIE

Alina RADU

- 19 Presa - catalizatorul remanierilor din Guvern?

JURNALISMUL CULTURAL

Irina NECHIT

- 21 Revistele de cultură, trimise la plimbare

RECENZIE

Victor GOTIȘAN

- 24 “Locuri. Oameni. Povești” sau... o carte *altfel*

ANEXE

- 26 Studiul „Măsurarea percepției consumatorilor de media din Republica Moldova asupra știrilor social-politice”

- 32 Raport de monitorizare ”Evaluarea discursului instigator la ură în media online”

Centrul pentru Jurnalism Independent

ISSN 1857-00X

Directoare: Nadine GOGU

Opiniile exprimate în această publicație nu reflectă neapărat punctul de vedere al CJI.

Au colaborat:

Dorin SCOBIOALĂ, Olivia PÎRȚAC, Andrei BIVOL, Vitalie CĂLUGĂREANU, Elena MOLDOVEANU, Victor COBĂȘNEANU, Alina RADU, Irina NECHIT, Victor GOTIȘAN.

Redactor-șef:

Tatiana CORAI

Coordonatoare:

Olga ȚÎGANESCU

Imagini:

Arhiva CJI

Machetare computerizată:

Ion PROFOR

Vă rugăm să trimiteți opiniile, sugestiile și ofertele Dvs. la adresa:

Centrul pentru Jurnalism Independent

Str. Șciusev, 53, MD 2012, Chișinău,

tel: (+373 22) 213652, 227539

fax: (+373 22) 226681

e-mail: info@ijc.md

<http://www.media-azi.md>

Materialele publicate la rubricile “Audiovizual”, “Litera legii”, “Etica profesională”, “Relații publice”, “Presa regională”, Jurnalismul de investigație”, ”Jurnalismul cultural” au fost elaborate în cadrul proiectului “Campanii de advocacy pentru asigurarea transparenței proprietății media, a accesului la informație, promovarea valorilor și integrării europene”, implementat de CJI, care la rândul său face parte din proiectul „Parteneriate pentru o Societate Civilă Durabilă în Moldova”, implementat de FHI 360.

Elaborarea acestor materiale a fost posibilă datorită ajutorului generos al poporului american oferit prin intermediul Agenției SUA pentru Dezvoltare Internațională (USAID).

Opiniile exprimate în cadrul materialelor aparțin autorilor și nu reflectă în mod necesar poziția USAID sau Guvernului SUA.